

ג'ריון תרנ"ז בעניני מצוות התלויות בארץ ובשרות המזון

תשובות שדה

ג'ריון 178 | שבת - אדר תשפ"ה

המכון למצוות התלויות בארץ
בראשות האב"ד רבי שניאור זלמן רוח שליט"א

מידע הלכתי • גנוזות וכתבי יד • הגות ומוחשבה • מאמרים הלכתיים • תשובות בהלכה

גרייזן תורני בעניני מצוות התלויות בארץ ובשרות המזון

תגובות שדה

גרייזן 178 | שבת - אדר תשפ"ה

מידע הלכתי ♦ גנוזות וכתבי יד ♦ הגות ומחשבה ♦ מאמרים הלכתיים ♦ תשובות בהלכה

מזל טוב

נאחל ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידידע
מרבני המכון הותיקים

הגאון רבי משה יהודה לנדאו שליט"א

לרגל אירוסיו בתו שתחי' בשעתו"מ

עם הבה"ח יאיר לוינזון שיחי'

יה"ר שיזכו לבנין עדי עד לאורך ימים ושנים
בטוב ובנעימים

ראש המכון מערכת
'תנובות שדה'

כתובת המערכת:

'המכון למצוות התלויות בארץ'

ת.ד. 176 אלעד 4081003

טלפון: 03-9030580

פקס: 03-9030891

מנויים:

דמי מנוי לשנה: 60 ש"ח

ניתן לקבל את הגליון בקובץ
דיגיטלי ע"י שליחת בקשה
למייל המערכת:

tnuvot@macon.co.il

© כל הזכויות שמורות

תנובות שדה

קובץ דו חודשי
בהוצאת 'המכון למצוות התלויות בארץ'
הקובץ יז"ר בסיוע:
משרד המדע - מינהל התרבות

העורך:

הרב מנחם דרורי

tnuvot@macon.co.il

ניתן לשלוח מאמרים תורניים, מחקרניים,
בתחומי עיסוקו של המכון, או תגובות
על הנכתב, לדואר האלקטרוני
המערכת תערוך ותפרסם את החומרים
לפי שיקול דעתה

הבהרה: גליון 'תנובות שדה' משמש
במה לרבנים ות"ח שונים
הפסיקה ההלכתית המוסמכת
מתפרסמת במאמרים שעל ידי המכון

עמוד, עיצוב וכריכה:
מיכאל אמרוסי

תוכן ענינים

• גרליון 178 | שבט - אדר תשפ"ה •

ה. דבר העורך.....

מידע הלכתי - ראש המכון הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א
• מעשר עני בירקות מאוסמים ובפירות האילץ • טו בשבט ומצוות הארץ - תרו"מ, ערלה ונט"ר,
שביעית • מנהגי טו בשבט • זדירות מהזרקים.....

געוונות וכת"י

רבינו שריה דבליצקי זצוק"ל
כת"י - הפרשת תרומות ומעשרות.....

מאמרים הלכתיים

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א - רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ו.....
הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א - דיני מעשר עני - חלק ג.....
רבי משה יהודה לנדאו שליט"א - דין הנאה מקול ומראה של איסורי הנאה.....
רבי ישראל מאיר פלמן שליט"א - קדימה בברכות הנהגין בחשוב וחביב.....
רבי יהודה לב שליט"א - מנהגים וטעמים - ט"ו בשבט.....

ביני עמודי

הלכה למעשה - שו"ת מאת ראש המכון ורבני בית ההוראה שליט"א

זנים שונים של פלפל חריף - כלאים * פסטה מחו"ל שאיני יודע האם הכשרות מקפידה על איסור
חדש * האם צריך לעשר הנבטה של קטניות בבית * האם מני 'בית המעשר' צריך לזכות ללוי
ג' פעמים בפועל * מעשרות ובדיקת חזקים מזיתים הפקר * מעשר עני בפירות הדר * ברכה על
הפרשת תרו"מ בין מענבים שגדלו אצל גברי * הסדת מגן תפילין בזמן הברכה * תענית ציבור
לגבי חייל במשמרת * נסיעה בשבת של 'תומכת לידה' * סוכה שיש בה פרגולה נסגרת ממתכת
* שחיטת דבנות מהדרין * סרדינים במרוקן * בדיקה מדגמית בגרגרי שומשום * כשרות ריבה *
תולעי אניסאקים דג 'פילה אלתית פסיפית' למהדרין * כשרות מטפילים על דג לברק פני * חששות
במאפים ללא כשרות ועדות על הלחם במאפיות 'פראן' במרוקן * נדר שלא להכנס למספרה ורדצה
להסתפר שם אצל ספר אחר * עקידת אבוקרו מהאדנית * שאל בוקסה שלא מדעת וניזוק ע"י אחר,
מי משלם * חובת כיסוי ראש בגרושה * פירות מחו"ל הנאדנים לשיווק בארץ - תרו"מ * פירות
שהפרשו חלק מהמעשרות, כיצד יעשר את ההמשך * המתנה בין בשר לחלב לאחד מאכל פרווה
שהשתמשו בו בכף עם שיירי בשר * המתנת שש שעות לאחד מאפה פרווה אשר נאפה בתנור עם
בשר * נתן לקונה ספר אחר ממה שביקש האם נחשב למום *

לג.....

מד. סקידת ספרים - תולעת שני כרך ג'.....

עמים על ימי מלך תוסף שנתנו בפני דוד

בשמחה וברננה נקדם בברכה את מעלת כבוד תורת הרבנים
הגאונים יושבי על מדין ומרביצי תורה לעדרים, אהובים למעלה
ונחמדים למטה, לרגל עלייתם לכהן פאר לתפארת התורה ולומדיה

הראשון לציון הגאון הגדול

רבי **דוד יוסף** שליט"א

הרב הראשי לישראל ונשיא בית הדין הגדול

הגאון הגדול

רבי **קלמן בר** שליט"א

הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית

יהי רצון שיזכו להחזיר עטרה ליושנה, להגדיל תורה ולהאדירה
בעולם הרבנות והדיינות, להרבות קדושה וטהרה בעולם הכשרות,
להנהיג את עם ישראל כדרכם בקודש מתוך נועם וקירוב לבבות,
עד ביאת משיח צדקנו בב"א

בברכת 'עוד יגובן בשיבה ד'שנים ורעננים יהיו'

הרב שניאור זלמן רווח שליט"א

ראש 'המכון למצוות התלויות בארץ'

רבני בית ההוראה החוקרים התורניים המפקחים והמשגיחים

”כי האדם עץ השדה”

עומדים אנו בפתח חודש שבט שבו חל ר”ה לאילנות, המסמל את התחדשות פנים האילן, בו השרף עולה באילנות וטומן בהם כח לגדילה וצמיחה מחודשת. התחדשות זו אינה נותרת רק אצל הצומח, היא עוברת אל החי ואל האדם להתחדש מבפנים ע”י יניקה מהשורשים, כפי שביארו בספרים את העניין לאכול בפירות ט”ו בשבט גם פירות יבשים:

’וכן האדם עץ השדה, אף שלפי השגתו הוא חרב ונחרב לגמרי חס וחלילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, שמוזה, אף מי שהוא כעץ יבש יתעורר בו נקודת השרף כבעץ השתול על פלגי מים ופריו יתן בעתו. והוא עניין אבילת הפירות, ובפרט פירות יבשים כחמישה עשר בשבט, לאות נאמן ולסימן טוב לכל ישראל’ (שבט יהודה לרבי אברהם איג’ר מלובלין זצוק”ל, מאמר משנת תרס”ט).

מגישים אנו בהתרגשות ובתנופת התחדשות לפני הקוראים הנכבדים, ת”ח יושבי אהלים, את הגיליון החדש של ’תנובות שדה’, המכיל מאמרים הלכתיים מרבני ישראל שליט”א על מצוות התלויות בארץ. במדור ’גנוזות’ זכינו גם הפעם להיות אכסניה לתורתו של הגאון המקובל רבי שריה דבילצקי זצוק”ל. וכמובן המדור ’תשובות בהלכה’ אשר רבות מהתגובות שלכם הקוראים עוסקות בו, הנלקט מתוך מאות שאלות אשר נשאלו מורינו הרב ורבני בית ההוראה.

ב’מידע הלכתי’ המתפרסם בראש גיליון זה, תקבלו מידע יקר ערך לקראת טו בשבט, הן על המשמעות ההלכתית לגבי ערלה ונטע רבעי, והן טבלת נגיעות על בדיקת פירות מחרקים בפירות המצויים. כמו”כ תקבלו עדכונים מהשטח לגבי מעשר עני בתוצרת המצויה בשווקים.

בשורה מרנינה לעולם התורה ולעם הספר ממחלקת ’הוצאה לאור’ שע”י המכון: בשמחה ובהתרגשות עלה ממכשם הדפוס המהדורה המחודשת של הספר המבוקש ’תולעת שני - חלק ג’ על פירות וירקות, אשר מצטרף לסדרת הספרים ’תולעת שני’ על דיני חרקים במזון אשר תפסה מקום של כבוד במזרח ארון הספרים ההלכתי, ואשר נמצאים בכל בית יהודי ובבתי מדרש ברחבי העולם.

חלק זה מהווה אנציקלופדיה של ממש על מזון מן הצומח, וכולל מאות ערכים בליווי תמונות עם הסבר מפורט ממה יש לזהר ואיך לנקות מחרקים. מומלץ מאד לכל בית יהודי, לסייע לשמור על קדושת המאכלים להגישם אל השולחן הטהור. ראו פירוט במדור ’סקירת ספרים’ בסוף הגיליון.

לסיום, נברך בברכת ’אילן אילן במה אברכך’ את המכון למצוות התלויות בארץ’ והעומד בראשו איש חיל אשר רוח בו מורינו הגרש”ז רוח שליט”א. ’פירותיך מתוקים וציליך נאה ואמת המים עוברת תחתידך’ בפעילות ענפה ומסועפת במחלקות השונות: מחלקת ’כשרות ופיקוח’, ’בית המעשר’ של אלפי מנויים מכל העדות והחוגים, ’בית הוראה’ פעיל לקבלת קהל ומענה טלפוני ברוב שעות היממה ובדיגטל, מחלקת ’מחקר תורני’ המעסיקה חוקרים ת”ח הבקיאים בעולם המעשה, מחלקת ’הוצאה לאור’ חדשנית לספרים וחומרי הסברה, ’מעבדת מחקר’ משוכללת ומאובזרת לבדיקת חרקים אשר קנתה מקום של כבוד בזכות שילוב ידע ופרקטיקה. ועוד ועוד. ’יהי’ר שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמותך’ להמשיך במלאכת שמים להנגיש ולהאזיב את התורה בכלל ותורת ארץ ישראל בפרט.

נמשיך ונשא תפילה מידי יום ביומו לזכות הצלת אחינו, להמשך חזרתם של החטופים בשלום בבריאות הנפש והגוף, ה’מקום ירחם עליהם ויִוצִיאם מִצָּרָה לְרַחֵם וּמִפְּלֶה לְאוֹרָה וּמִשֶּׁעֶבֶד לְגִאֲלָה הִשְׁתָּא בְּעִגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְנִאמַר אָמֵן’.

הגאון דבי שניאור ז. רווח שליט"א

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש 'המכון למצוות התלויות בארץ'

מעשר עני בירקות מאוסמים ובפירות האילן • טו בשבט ומצוות הארץ – תרו"מ, ערלה ונט"ר,
שביעית • מגהגי טו בשבט • זהירות מחרקים

מעבר השנה ממעשר שני למעשר עני

ירקות

לאחר שכל הירקות זה מכבר מפרישים מהם מעשר עני, ואף הירקות המאוסמים נמצא בשווקים גם מהחדשים כאשר כבר יש בשוק בצל יבש לבן. ותפוח אדמה חדש שכבר לפני כשבועיים החל להגיע החדש, והיום כבר הרוב הוא מהחדשים של שנה זו כולל התפוח"א הארוז, ומאלו כבר יש להפריש מעשר עני בלבד. אולם עדיין יש להבחין בין התוצרת שעדיין מאוסמת כגון הבצל היבש האדום שלקראת סוף חודש שבט יגיע לשווקים.

ובכל אופן של ספק יש להפריש מיניה וביה ובלשון תנאי 'אם צריך מעשר שני ואם צריך מעשר עני'.

פירות

אתרוג - החל מכניסת יום ט"ו בשבט הבעל"ט, כל אתרוג שיילקט מן האילן יש להפריש ממנו רק מעשר עני בלבד.

פירות הדר - מעיקר הדין דינם כשאר פירות האילן, ורק לאחר שיגיעו החדשים כלומר שהביאו שליש לאחר טו בשבט אז יהיו חייבים בהפרשה של מעשר עני. אולם מכל מקום נכון לחוש ולהחמיר לאומרים שדינם כאתרוג, ואותם שיילקטו מטו בשבט ואילך, יפריש בלשון תנאי 'אם צריך מעשר שני ואם צריך מעשר עני'.

שאר פירות האילן - יש להמתין שיביאו שליש לאחר טו בשבט, ובדרך כלל אלו פירות הקיץ המוקדמים שסק, אפרסק ועוד [פרי הקרמבולה כבר משווק בפועל לפני טו בשבט ומפריש ממנו מעשר שני בלבד]. אפשר ללמוד תאריכים מדויקים יותר בטבלה שאפשר להשיג במזכירות המכון.

טו בשבט ומצוות הארץ

תרומות ומעשרות

כמבואר לעיל בפירות האילן, טו בשבט הוא התאריך בו מתחלפת שנת המעשר כאשר זה מתווסף לשלב הקובע את המעשר, וכגון באתרוג הלקיטה, ובשאר פירות החנטה שהיא עונת המעשרות שהיא שליש [י"א שליש גידול וי"א שליש בישול, וכך דעת מו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א להלכה]. וככלל יש להקפיד שאין להפריש משנה על חברתה, גם כשזה אותה שנת המעשר, ולכן מי שברשותו אתרוגים או לפי מה שמחמירים גם בשאר פירות הדר שנלקטו לפני טו בשבט וחלק נלקטו לאחר טו בשבט יפריש בנפרד, ולא מזה על זה.

ערלה ונטע רבעי

ליום טו בשבט יש חשיבות לגבי היציאה משנות הערלה. כלומר אם העץ כבר היה קלוט 30 יום לפני סוף השנה [כגון שנטע חשוף שורש עד טו באב. או עם גוש עד כט מנ"א], שנה זו נחשבת לשנה

ראשונה, ולאחר שנתיים ימים והחודש הנז', מונה עוד עד טו בשבט, וכל הפרחים שיצוצו חדשים לאחר טו בשבט יהיו שייכים לשנה הרביעית.

ולכן לפי חשבון זה לאחר טו בשבט תשפ"ה אמורים לצאת מערלה נטיעות שבוצעו בשנת תשפ"ב. אלא ששנה זו ששמיטה הייתה, לא היו נטיעות כמעט בארץ ישראל, וממילא כמעט ואין זה במציאות שיהיו נטיעות בשנתם הרביעית בשנה זו. אולם במקומות שאין נוהג שביעית, אולם נוהגת ערלה, וכגון בחו"ל שמהלכה למשה מסיני נוהגת ערלה אצל ישראל בחצירו, ממילא אם היו לו נטיעות חדשות בשנת תשפ"ב והסתיימה נטיעתם עד סוף היום של טו באב, כיון שנקלטו שלושים יום קודם סוף השנה. הרי שהם יוצאים מערלה ונכנסים לשנת הרבעי, בחלוף טו בשבט תשפ"ה הבעל"ט [דין רבעי בחו"ל ראה מש"כ בספר עץ השדה פי"ג סעי' ה].

תזכורת לאותם שברשותם עצים העוברים לשנת הרבעי כמבואר בפסקא הקודמת, בעצים רבים המעבר הוא חלק יותר, כיון שעיקר הפריחה החדשה מתחילה רק לאחר טו בשבט בימים רבים, אולם פירות כגון עצי הדר, ובעיקר לימון, אתרוג ודומיהם, מצויים כבר הפרחים על האילן ואם לא הורידו את הפרחים בזמן, יש גם פירות ערלה על העץ. ומידי שנה אנו מקבלים שאלות וביירוים, מה לעשות לאחר מעשה ובדיעבד.

על כן אני מזכיר לבעלי העצים, לרדת בטו בשבט אל האילן, וכל הפרחים שכבר נפתחו וק"ו פירות להסיר מהאילן לגמרי. רק הפרחים הסגורים לחלוטין אפשר להשאירם על האילן. וכל הפירות החדשים שיצאו לאחר טו בשבט, יהיו שייכים לשנת הרבעי. [והנה הגם שמעיקר הדין רק משלב שהפרי הגיע לבוסר חלים עליו דיני ערלה, ורק אז צריך להוריד ולשרוף כדין ערלה, מכל מקום נוהגים להחמיר ולהוריד כבר משלב קודם הבוסר שהוא שלב הסמדר, ושלב זה הוא לאחר נפילת הפרחים שניכר יציאת הפרי, אולם כל עוד שהפרח סגור לחלוטין, אפשר להשאירו על העץ ואין חובה להורידו, וכל שייפתח לאחר טו בשבט יהיה שייך כבר לשנת הרבעי, וכ"כ בעניותי בשו"ת חלקת השדה ח"ג, ובעץ השדה פרק יא, יעו"ש].

שביעית

דעת רוב הפוסקים וכן הכרעת הרמב"ם להלכה, אחד בתשרי הוא ראש השנה לשמיטה, וביום זה מתחילים וכן מסתיימים בשנה לאחר מיכן כל דיני השמיטה, וכולל בפירות האילן. ויש מי שכתב (ראה תו"כ פר' בהר ובנו"כ שם) שגם לענין שביעית, טו בשבט הוא ר"ה לאילן, אולם כאמור לא נפסק כך להלכה [ראה מש"כ בשביתת השדה, ריש פרק י].

מנהגי ט"ו בשבט

ראש השנה לאילנות – מסוגל לעכב כל פורענות

איתא בתרגום שני (אסתר א) שבשעה שהפיל המן הרשע את הפור מחודש לחודש, נפל הפור על חודש שבט, נענה ואמר הלא בחודש שבט חל ר"ה לאילנות, ולא אוכל להביא פורענות לישראל בחודש זה ולא אוכל להשמידם. וכתב ע"ז הרה"ק רבי דוד זכות (בספרו זכר דוד מאמר ג' פצ"ז) דחזינן מזה דיום ר"ה לאילן מסוגל לעכב כל פורענות וכל רע מראשי עם קדוש.

מנהג אכילת פירות בטו בשבט

המנהג להרבות באכילת פירות בט"ו בשבט הוזכרה לראשונה בספר "המחזור הגדול" לרבי בנימין הלוי אשכנזי רב לקהילות האשכנזים בסלונקי. וכן הוזכר מנהג זה בספר תיקון יששכר לרבי יששכר אבן סוסאן מחכמי מרוקו שעלה לארץ ישראל והתיישב בצפת ולמד תורה אצל המהרל"ב,

והגדיר זאת כמנהג האשכנזים. אולם לאחר זמן זה התפשט בכל רחבי קהילות ישראל בפרט לאחר שהופץ ותוקן על כך תיקונים ותפילות מיוחדות שנתפרסמו בכמה חיבורים.

הגר"ח פלאגי ציין שנוהגים לאכול משבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל. ויש שכתבו שלכתחילה יש לאכול 30 מיני פירות ע"פ חלוקה בין הפירות שעשה רבי חיים ויטאל בין עשרה פירות שהם מעולם הבריאה ואין להם קליפה או גרעין שאינם נאכלים כגון הענבים התאנים והתפוחים. ויש עשרה נוספים שהם מעולם היצירה שאין להם קליפה שאינה נאכלת אך יש להם גרעין שאינם נאכל וכגון הזיתים התמרים ועוד. ויש עוד עשרה נוספים שהם מעולם העשייה שנאכל רק הפרי הפנימי שלהם ולא הקליפה כגון הרימונים האגוזים ועוד. וכל זה כשמצויים כל הפירות הנזכרים שם. ואם אין יקח 20 סוגי פירות וישתה 4 כוסות יין, יין לבן, מעט אדום ורובו לבן, חצי לבן וחצי אדום. אדום עם מעט לבן.

כתב עוד בחמד"י שאם אין מצויים הרבה מינים יאכל לפחות 12 מיני פירות שהם כנגד י"ב צירופי הוי"ה. המהר"ם חאגיז הביא בשם סבו המהר"ם גלאנטי שהיה אוכל 15 מינים. כך שמצאנו מנהגים ממנהגים שונים [ראוי לציין שיש שכלל אינם נוהגים באכילת מיני פירות כיון שמנהג זה לא הוזכר אצל רבינו האר"י או מי מתלמידיו]. והגאון רבי אליהו הכהן מאיזמיר בעל "שבט מוסר" כתב בצוואתו לבניו, "בני הוה זהיר לברך על הפירות בט"ו בשבט שמנהג ותיקין הוא".

הגם שהקדמונים הזכירות בעיקר פירות העץ, מכל מקום היום נהגו כלל ישראל להרבות בכל מיני פירות וירקות טריים ויבשים, להרבות במינים רבים. וכך הוסיפו על השולחן מינים חדשים שזה תחילת העונה לזכות בברכת שהחיינו.

כשמברך על הפירות יברך על הפרי החשוב ביותר, והחשוב הוא זה הכתוב קרוב ביותר למילה "ארץ" בפסוק "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". ולכן הסדר הוא: עוגות, יין, זית, תמר, ענבים, תאנה, רימון, שאר פירות העץ, פירות האדמה, ברכת "השכל", ברכת הריח. אחרי הברכה כנ"ל - אין חשיבות לסדר האכילה. [ופרי משבעת המינים אף הוא חצוי, הוא קודם לפרי שאינו משבעת המינים אף אם הוא שלם. ופרי חצוי משבעת המינים, ויש לפני פרי אחר משבעת המינים והוא שלם, אלא שהוא כתוב לאחריו בפסוק, וכגון חצי זית ותמר שלם, למעשה יש לברך על הזית, ויש אומרים שירא שמיים יניח אחד על השני ויבצע משניהם. ראה מש"כ בדין זה בשו"ע סי' קס"ח סעי' א' ובמ"ב סק"ג, ובסי' רי"א במ"ב סק"ד ובשעה"צ סק"ג].

יש נוהגים ללמוד בליל ט"ו בשבט בסדר "פרי עץ הדר". ויש נוהגים להרבות בלימוד עניני מעלת פירות הארץ ומעלת ארץ ישראל. ונוהגים בכל מין שאוכלים להזכיר פסוקים ודברי חז"ל הקשורים לפרי זה. ויש שלומדים ט"ו שירים שבתהילים, וכפי שמובא בספר המנהגים. וכבר זכינו להדפיס לפני כמה שנים עלון מתומצת ומקוצר לתועלת עם ישראל, שיהיה מונח לפנייהם בליל טו בשבט, שישתתפו בו כל בני הבית. ומרבים שמענו על התועלת הגדולה והסדר שהדבר הביא לביתם.

תפילת האתרוג

נהגו להתפלל על האתרוג ביום ט"ו בשבט, ומקור הדברים בספר הקד' 'בני יששכר' (חודש שבט, מאמר ב', סימן ב') וז"ל שם: "טעם שאמר התנא במתניתין בא' בשבט - ר"ה לאילן, כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים בט"ו בו. ונאמר "אילן" לשון יחיד, ולא אמר "אילנות". לרמז מה שאמרו רבותינו להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג כשר ומהודר שיזמין הקב"ה בעת שיצטרך למצווה... וזהו שאמר התנא: אילן - לשון יחיד, לרמז על האילן המיוחד המבואר בתורה למצווה". הגאון רבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו 'לשון חכמים' ח"א סימן ל"ח אף כתב על כך נוסח תפילה מיוחד המצורף בסוף המידע ההלכתי.

זהירות מחזקים

כדי שחלילה סניגור לא ייהפך לקטיגור, יש להכין עצמו לפני האכילה, ולבדוק את המזון שחייב בדיקה, שלא יכשל חלילה הוא או מבני ביתו. להלן נפרט את אופני בדיקת החרקים בתוצרת המצויה בימים אלו, כדי שמנהג כשר לא ייהפך חלילה לקטיגור. ראה להלן טבלת נגיעות בפירות המצויים.

ויהי רצון מלפני אלוקי השמים, שיתברכו כל פרות האילנות למטה, וישפיע שפע ברכה והצלחה ממקור האילן למעלה, עלינו ועל כל עמו ישראל בכל אתר ואתר (מתוך תפילת האתרוג הנ"ל)

בברכת התורה

שניאור ז. רווח

טבלת נגיעות בתוצרת חקלאית המצויה בט"ו בשבט

שם המוצר	אופן השימוש	שם המוצר	אופן השימוש
אבוקדו	בחזקת נקי	בטנים מקולפים	חייב בדיקה ויזואלית
אבטיח	בחזקת נקי	בטנים עם קליפה	בד"כ בחזקת נקי
אגוז ברזיל	בחזקת נקי	בננה טריה	בחזקת נקי
אגוז לוז עם קליפה	חייב בדיקה ויזואלית	בננה צ'יפס	בחזקת נקי
אגוז מלך עם קליפה	חייב בדיקה ויזואלית	גוג'י ברי	חייב בדיקה, כמו "צימוקים"
אגוז מקדמיה	בחזקת נקי	גויאבה	לפרוס לפלחים ולבדוק
אגוז פקאן מסוכך	בחזקת נקי	גרעיני אבטיח	לפתוח ולבדוק מדגמית
אגוז פקאן מקולף	חייב בדיקה ויזואלית	גרעיני דלעת	בחזקת נקי
אגוז פקאן עם קליפה	בחזקת נקי	גרעיני חמניות	לפתוח ולבדוק כל אחד
אגוז צנובר	בחזקת נקי	דובדבנים בסירופ / חמוץ	חייב בדיקה ויזואלית
אגוז קוקוס	בחזקת נקי	דובדבנים בסירופ / מתוק	חייב בדיקה ויזואלית
אגוז קשוי	חייב בדיקה ויזואלית	דובדבנים מסוכרים	יש לבדוק מידגמית
אגוזים ושקדים קצוצים	חייב בדיקה ויזואלית	חבושים	לפרוס לפלחים ולבדוק
אגס	בחזקת נקי	זיתים	בדיקה ויזואלית, וכשיש חשד יש לפתוח
אוכמניות	באם הפרי רך חייב בדיקה	חמוציות טריות/ מסוכרות	בחזקת נקי
אננס בשימורים	בחזקת נקי	חמוציות מיובשות	חייב בדיקה, כמו "צימוקים"
אננס טרי	להוריד המשקעים בקילוף	חרובים	חוצים לשנים ובזקדים ויזואלית
אננס מיובש	חייב בדיקה ויזואלית	לדר באריזות סגורות	בחזקת נקי
אפרסמון	להסיר העלה ולשטוף	לדר באריזות פתוחות	יש לבדוק ויזואלית
אשכולית	זהירות מכנימות ע"ג הקליפה. באם הפרי רך מידי יש לבדוק פנימית	מלון	בחזקת נקי
אתרוג מסוכך	בחזקת נקי	מנגו מיובש	לפתוח ולבדוק מדגמית
בטנים מצופים שוקולד	לפתוח ולבדוק מדגמית		

שם המוצר	אופן השימוש	שם המוצר	אופן השימוש
משמש מיובש	חוצים לשנים ובודקים ממול מקור אור	שזיף מיובש	לאחר פתיחה חייב בדיקה ממול מקור אור
ענבים	להשרות במים עם חומר ולשטוף תחת ברז	שימורי פירות	בד"כ בחזקת נקי
ערמונים	לפתוח ולבדוק	שקדים מקולפים	חייב בדיקה ויזואלית
פומלה/פומלית	ראה לעיל "אשכולית"	שקדים עם קליפה קשה	חייב בדיקה ויזואלית לאחר פתיחה
פטל / אסנה	חייב בדיקה יסודית והבדיקה קשה	תאנים	טרי מגידול מטופל היטב - בחזקת נקי, לחצות ולבדוק ויזואלית. טרי לא מטופל ויבש - צריך בדיקה יסודית וקשה מאד
פיסטוקים	חייב בדיקה ויזואלית לאחר פתיחה	תות עץ	חייב בדיקה יסודית
פפאיה/טרי/שימורים/ מיובש	בחזקת נקי, את המיובש לבדוק ויזואלית	תות שדה	לבחור השלימים, להוריד הפרח עם מעט מהפרי, להשרות כ 2 דקות במים וחומר ולערכב ביד. להוציא מהחומר, ולשטוף כל תות תחת ברז מים עם מברשת.
צימוקים	חייב בדיקה - להשרות 10% במים חמים ל-10 דקות, אם צפים חרקים יש לזרוק הכל, באם הכל נקי אפשר להשתמש	תמר לח	בחזקת נקי
קבוקים	לפתוח ולבדוק מדגמית	תמר מיובש	לחצות, להסיר הגלעין ולבדוק יסודי
קיווי טרי או מיובש	בחזקת נקי, את המיובש לבדוק ויזואלית	תפוז	ראה לעיל "אשכולית"
קלמנטינה	ראה לעיל "אשכולית"	תפוז סיני מסוכר	בחזקת נקי
רימון	חייב בדיקה ויזואלית לאחר הפתיחה	תפוז עץ - טרי / מיובש	בחזקת נקי

תפילת האתרוג

להלן נוסח התפילה שחיבר אדונינו בעל הבן איש חי זיע"א (לשון חכמים ח"א סימן ל"ח):

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתברך כל אילנות האתרוג
 להוציא פרותיהם בעתם, ויוציאו אתרוגים טובים יפים ומתוקים
 ונקיים מפל מום. ולא יעלה בהם כל חזוית ויהיו שלמים, ולא יהי בהם שום
 חסרון, ואפילו עקיצת קיץ. ויהיו מצויים לנו ולכל ישראל אחינו בכל מקום שהם,
 לקום בהם מצות נטילה עם מצות נטילה עם חוללב בחג הסוכות שיבא עלינו
 לחיים טובים ולשלום, באשר צויתנו בתורתך על ידי משה עבדך: ולקחתם לכם
 ביום הראשון פרי עץ הדר בפת התרים וענף עץ עבת וערבי נחל.

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתעזרנו ותסעננו לקום מצות זו של

נמילת לולב ותרם וערכה ואתרוג בתקנה בזמנה כהג הספות שיבא עלינו לחיים
מוזבים ולשלום בשמחה ובטוב לבב, ותזמין לנו אתרוג יפה ומתדר ונקי ושלם
ובישר פהלבתו.

ויהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתברך כל מיני האילנות ויציאו
פרותיהם ברבוי, שמנים ומוזבים, ותברך את הגפנים שיוציאו ענבים חרפה,
שמנים ומוזבים, כרי שיתיה תיון היוצא מהם מצוי לרב לכל עמך ישראל לקנם
בו מצות קדוש ומצות הבדלה בשפתות וזמים מוזבים ויתקיים בנו ובכל ישראל
אחינו מקרא שפתוב: לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ויגד פי כבר
רצה האלהים את מעשיך. ונאמר: פאתי לגני אחתי בלה אריתי מזרי עם בשמי
אבלתי יערי עם דבשי שתיתי ויני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים. יהיו
לרצון אמרי פי ותגיון לבי לפניך ה' צורי ונאלי.

ויהי רצון מלפני אלוקי השמים, שיתברכו כל פרות האילנות למטה, וישפע
שפע ברכה והצלחה ממקור האילן למעלה, עלינו ועל כל עמו ישראל בכל
אתר ואתר.

דבינו שריה דבליצקי זצוק"ל

כתב יד*

הפרשת תרומות ומעשרות

בדין ספק טבל בחו"ל מפירות שבאו מאר"י, נוסח הפרשת תרומות ומעשרות

בס"ד יום ג' שלח תשמ"ו

לכבוד ידידי היקר יר"א מרבים הרב ר' יעקב דרדק שליט"א.

שלו' וברכה וכטו"ס.

בתשובה על מכתבו החשוב מלפני כמה חדשים.

א. בענין תרו"מ, כל סוגי פירות וירקות שיש לחשוש שהם מארץ ישראל, בין מז' מינים ובין שאינם מז' מינים, וכן כל תערובת שיש לחשוש שיש בהם מיבול הארץ כגון כל מיני מיצים וכדומה, חייבים בתרומות ומעשרות גם בחוץ לארץ ובלי ברכה.

ב. תערובת המיצים הנ"ל אפשר בהחלט לעשר וחושבים כאילו הכל חייב במעשר.

ג. אי אפשר לתת לכל אחד נוסח של מעשר והקצבת פרוטות וכו' כי רובם אין להם מושג בזה בפרט בחו"ל. משום זה אני מציע כך: אצל כת"ר יהיה מונח בכתב נוסח מפורט שהגני מצרף בזה, וכבודו ידפיס לזיכוי הרבים הרבה פתקאות שבהם יהיה כתוב "אזהרה לעשר כל מינים שיש בהם חשש שהם מתוצרת הארץ".

לוקחים חתיכה שהיא מעט יותר מאחד ממאה מהכל או מעט משקה שהוא יותר מעט מאחד ממאה מהכל, (דהיינו מקילו תפוחים לוקחים לפחות 12 גרם). שמים בצד או המשקה בכוסית קטנה, ואומר: "כל ההפרשות וחילול מעשר שני וחילול נטע רבעי יחולו כמו שכתוב בנוסח שברשות הרב דרדק, כדת".

אם כבודו בעצמו, לעצמו אומר יאמר בנוסח שברשותי כדת.

אפשר לומר זה גם באנגלית.

את החלק שהפרישו עוטפים בנייר או שקית ניילון וישים באשפה ואת המעט משקה שופכים בכיור.

בשבת ויום טוב אסור לעשר (עד כאן להדפיס בפתקאות).

אצל כת"ר יהיו מונחים גם כן צרור מטבעות זה על גב זה וידביק עליהם פתקאות מספרים 1,2,3 וכו'.

ויאמר פעם לתמיד: "אני מתנה שכל המעשר שני והנטע רבעי שיתחלל על מטבעות אלו יתחלל כפי הסדר, מקודם מטבע 1 אח"כ מטבע 2 עד שיתמלאו כל המטבעות כפי סידורן המספרים. ואני נותן לכל מי שירצה רשות לחלל על מטבעות אלו".

המטבעות האלו יהיו המטבעות הכי גדולות ממתכת היוצאות בארה"ב ואפשר לחלל על כל מטבע כשיעור שעולה גרם אחד כסף, 40 פעם.

א. נכתב ע"י רבינו ונמסר לנו לפרסום ע"י בני המשפחה, בהשתדלות נכדו הרה"ג חיים מרדכי דיבלצקי שליט"א, ותשואות ח"ח לו.

על המטבעות האלה יחללו כל אלה שיהיה להם הנוסח המקוצר וכבודו ישים מטבעות (ממוספרות כנ"ל) כפי שיעור שישער שאנשים יחללו (דהיינו בשבוע אחד בערך 1000 איש כל אחד בערך פעמיים בשבוע = 2000 פעם).

כל ערב שבת כבודו יאמר כך, יקח בידו לרגע מטבע (לא מחופן המטבעות הנ"ל) ויאמר: כל המעשר שני שיש בכל המטבעות שיחדתי לחילול מעשר שני ונטע רבעי חוץ מפרוטה אחת של מעשר שני הכי חמורה שבכל מטבע ומטבע הרי הוא מחולל הוא וחומשו על פרוטה ורביע שבמטבע שבידי.

כל הנטע רבעי שיש בכל המטבעות שיחדתי לחילול מעשר שני ונטע רבעי חוץ מפרוטה אחת של נטע רבעי הכי חמורה שבכל מטבע ומטבע הרי הוא מחולל הוא וחומשו על פרוטה ורביע שניה שבמטבע שבידי.

כל המעשר שני שיש במטבע שבידי מחולל הוא וחומשו על פרוטה ורביע במטבע שיחדתי לחילול מעשר שני ונטע רבעי. כל הנטע רבעי שיש במטבע שבידי מחולל הוא וחומשו על פרוטה ורביע במטבע שיחדתי לחילול מע"ש ונטע רבעי. והמטבע שבידו יצא לחולין. וכן יעשה כל ערב שבת.

על ידי פעולה זאת, חילל כל המע"ש ונטע רבעי שבכל המטבעות על שתי פרוטות במטבע שבידו, ומיד בחזרה, מחלל שתי פרוטות אלו על שתי פרוטות במטבע שיחד לחילולים הנ"ל.

נוסח הפרשת תרומות ומעשרות שיהיה מונח אצל כבודו:

אני רוצה שהכל יתפרש על צד היותר טוב כפי תורה"ק. מה שיש כאן יותר מאחד ממאה בצד צפוננו הרי הוא תרומה גדולה כל מין על מינו, אחד ממאה הנשאר ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפון של השיריים כל מין על מינו הרי הוא מעשר ראשון. אותו אחד ממאה שעשיתיו מעשר ראשון עשוי תרומת מעשר כל מין על מינו. מעשר שני בדרומו כל מין על מינו, ומחולל הוא וחומשו על פרוטה ורביע במטבע שייחד הרב דרדק לחילול מעשר שני. אם יש במעשר השני כמה דרגות חיוב הרי כל דרגת חיוב תהיה מחוללת היא וחומשה בנפרד על פרוטה ורביע במטבע שייחד הרב דרדק לחילול מעשר שני. אם אינו שווה פרוטה הרי הוא מחולל הוא וחומשו בשווי.

אם צריך מעשר עני הרי מעשר עני בדרומו כל מין על מינו. אם המצרכים הם נטע רבעי הרי הם מחוללים הם וחומשם על פרוטה ורביע במטבע שייחד הרב דרדק לחילול מעשר שני ונטע רבעי. אם אין בהם שווה פרוטה הרי הם מחוללים הם וחומשם בשוויים.

היות וקרבה שנת השבע שנת השמיטה הרי יש להודיע שכל סוגי הפירות כולל כל פרי הדר מותר להשתמש עד פסח תשמ"ז ולהפריש תרומות ומעשרות כנ"ל ואין בהם שום קדושת שביעית.

כל סוגי ירקות אין להשתמש מארץ ישראל מאחרי ראש השנה תשמ"ז.

(זה שאין להשתמש מתאריכים הנ"ל יש לפרסם רק בין יראים המדקדקים ולא בין המון עם אוכלי כשר, מהם יש בזה להעלים עין מחמת כמה וכמה טעמים).

יד"ע דור"ש וטובתו כל הימים
ש. דבליצקי

מורינו

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א

הראשון לציון

רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ו*

הלכה א: אין עושין סחורה בפירות שביעית ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר, ואותן הרמים הרי הן כפירות שביעית, וילקח בהם מאכל ויאכל בקדושת שביעית. ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדושתו כמו שהיה^א.

והלם ראיתי בדרך אמונה על הרמב"ם כאן (סק"ד) שכתב משם החזו"א (סימן כ"ו בסדר שביעית אות ו) למכור מעט, היינו כשיעור שאדם מכין לביתו לתשמיש בני ביתו לימים מועטים. ובציון ההלכה אות ט"ז כתב, שבפ"ד (הכ"ד) כתב בציוה"ל דהיינו למשך שבוע. וכתב, ומ"ש בכס"מ שהוא מזון ג' סעודות כבר תמחו ע"ז בפאה"ש ועוד אחרונים. עכ"ל.

והנה סברא גדולה כתב מרן החזו"א ע"ה, דמ"ש הרמב"ם ז"ל דאם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר, היינו מעט כשיעור שאדם מכין בביתו לימים מועטים. ואבאר הענין בסברא בס"ד, דבתורה לא כתוב שאסור למכור פירות שביעית, אלא כתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, וחז"ל למדו מזה שכתוב לאכלה שזה מיותר לכאורה, שהרי כל הפירות גם של כל השנים הם לאכלה, אלא שהתורה באה למעט מה שאינו דרך אכילה, ואמרו למעט הפסד ולמעט סחורה וכו', ובוהו ס"ל להחזו"א שכל שרגילים להכין לצרכי הבית נפק מכלל סחורה, שכן דרך האכילה שאין קונים רק מה שאוכל אותה סעודה, או רק ליום אחד בלבד, אלא קונים יותר מזה ומניחים בבית ונשאר בגדר לאכלה, ומותר. וגם מה שהוסיף הרב דרך אמונה בפרק כ"ד הכ"ד בציון ההלכה דהיינו למשך שבוע, זה ג"כ מובן שכן דרך בני אדם לקנות מצרכי מזון ופירות וכיו"ב למשך שבוע.

א. אין עושין סחורה. משנה פ"ז דשביעית. כס"מ, והרדב"ז כ' כבר ביארנו למעלה, דאמר קרא לאכלה, ולא לסחורה. ואמר קרא תהיה כל תבואתה לאכול, תהיה בהיתה שגם כשמכרו הרי הוא בקדושתו.

בשיטת מרן הכס"מ שמכירה מועטת היינו כשיעור ג' סעודות

עו"כ בכס"מ, ומ"ש ואם רצה למכור מעט וכו'. בפ' לולב הגזול (דף ל"ט:) אוקימנא הא דתנן בפ"ט דשביעית הפיגם והירבוזין וכו', ונלקחים מכל אדם בשביעית, בכדי מן שנו. כלומר בכדי מזונותיו דוקא ולא יותר, ומשמע התם דהיינו מזון ג' סעודות. ורבינו אע"פ שלא הזכיר פה מזון ג' סעודות סמך על מ"ש ברפ"ח דדוקא מזון ג' סעודות. עכ"ל.

ודברי מרן הכס"מ ע"ה ברורים ופשוטים שהוא מפרש את מה שכתב הרמב"ם ז"ל ואם רצה למכור מעט פירות שביעית מוכר, מעט היינו מזון ג' סעודות, ולא יותר.

וראיתי בספר המפתח שכתבו על דברי מרן הכס"מ הללו, שפאת השלחן בית ישראל (סי' כ"ו סק"ב) כתב דאינו דומה, דשם (בפ"ח) איירי מדין דאין מוסריין דמי פירות שביעית לעם הארץ, אבל כאן מיירי דבפחות משיעור זה לא חשיב דרך סחורה. וציינו שכ"כ בתורת זרעים שביעית (פ"ז מ"ג) ד"ה הצבע.

* מתוך כת"י מהדורה חדשה הנכתבת כעת ע"י מורינו הראשון לציון שליט"א.

אסור לקנות ממנו אפי' כדי ג' סעודות, ובין פירות שחזקתן הפקר, שבזה התירו לקחת ממנו כדי ג' סעודות.

והנה הרמב"ם שם מיירי בדין "הלוקח", שלא יקח מע"ה כדי שלא ימסור לו דמי שביעית, וכמו שכתב שם (בהלכה י') וז"ל, כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמרן כך אסור ליקח מעם הארץ, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפילו כל שהוא, שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית. עכ"ל. ובהלכה י"א כתב דין הלוקח לולב מע"ה וכו'. ובהלכה י"ב כתב, במה דברים אמורים בזמן שהיה מוכר פירות שכמותן בשמור כגון תאנים ורמונים וכו'. שבזה אסור ליקח ממנו אפילו כל שהוא, וכאמור בהלכה י' הנז'. אבל פירות שחזקתן הפקר, מותר ליקח ממנו כדי שלש סעודות ותו לא.

ולפי זה דברי מרן הכסף משנה מובנים ומתוקנים הדק היטב היטב, שאחר שמצאנו בפ"ח שאסור ליקח פירות מע"ה לפי שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה, אפילו כל שהוא, כלשונו שם בה"י, ועכ"ז הקילו משום כדי חייו בפירות שחזקתן הפקר כירבוזין וכיו"ב, והגבילו לזה, בכדי ג' סעודות ותו לא. ה"נ במוכר פירות שביעית שבריש פ"ו הגם שהלוקח גם בשביל כמה ימים כפי הרגילות, זה יצא מכלל סחורה, ונשאר בגדר לאכלה, אך שם הדיון אינו על הלוקח, אלא על המוכר, ובמוכר אין שייך סברא זו, שהוא מוכר, והיינו עושה סחורה שאין זו דרך אכילה אלא אפילו מוכר מעט הוא בכלל סחורה, ועכ"ז גם בזה הקילו בכדי חייו, וס"ל למרן הכס"מ שגם כאן הוא רק עד כדי ג' סעודות ותו לא מדי.

אלא שמרן הכס"מ כתב דהיינו מזון ג' סעודות. ולמד את זה מהא דסוכה (ט"ל ע"א וע"ב), דתנן הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי לקחתו בשביעית. ובגמ' שם שאלו, וליתבי ליה בהדיא (פירש"י, דמי אתרוג בהדיא מ"ט אין רשאי ללוקחו בשביעית), ותירצו לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ. דתניא, אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון ג' סעודות, ואם מסר יאמר הרי מעות הללו יהו מחוללים על פירות שיש לי בתוך ביתי, ובא ואוכלן בקדושת שביעית, בד"א בלוקח מן המופקר, אבל בלוקח מן המשומר אפילו בחצי איסר אסור. והקשו, ומן המופקר ג' סעודות ותו לא, ורמינהו הפיגם והירבוזים וכו' פטורים מן המעשר וניקחין מכל אדם בשביעית לפי שאין כיוצ"ב נשמר, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, בכדי מן שנו. ופירש רש"י, בכדי מן, בכדי מזונותיו שנו דניקחין, והיינו ג' סעודות. עכ"ל.

וזה שפסק הרמב"ם (בפ"ח ה"ב) בד"א בזמן שהיה מוכר פירות שכמותן בשמור כגון תאנים ורמונים וכיוצ"ב, אבל היה מוכר פירות שחזקתן מן הפקר, כגון הפיגם והירבוזין וכו', הרי זה מותר ליקח ממנו מעט כדמי ג' סעודות משום כדי חייו של מוכר. עכ"ל.

ואם כי רש"י ז"ל פירש מן המשומר, ששדה זו היתה משומרת בגדר ופתח נעול, וזה נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים, דכתיב ואכלו אביוני עמך וגו', והערמה היא שמוכר על יד על יד. עכ"ל. וע"ש בתוס' (ד"ה בד"א) מ"ש על פירש"י, ומ"ש בשם ר"ת.

מ"מ הרמב"ם מפרש שהחילוק הוא בין פירות שרגילים לשומרן כמו תאנים ורמונים שבזה

הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש 'המכון למצוות התלויות בארץ'

דיני מעשר עני – חלק ג'

מתוך ספר קצירת השדה [מהדו"ח כרך ב פרק יט, עת"ל בקרוב אי"ה]

כ. מי שקיבל או קנה פירות שהם בוודאי מעושרים, אולם בוודאות המעשר עני לא ניתן לעניים, ונשאר מעורב בתוך הפירות, אין חובה על המקבל או הקונה לתת לעני את פירות המעשר לעניים. ואפילו אם ידוע לו שפירות המעשר עדיין מעורבים בתוך הפירות שלפניו [כגון שקיבל את כל הפירות שהופרשו ולא נשארו חלקם אצל הנותן, דבר המצוי בהפרשת יין ושמן שאם לא הוציאו את המעשר ובללים המשקים היטב, בודאי יש ביד הלוקח מן המעשר]. ומ"מ לכתחילה יש לקנות פירות מתוקנים כדת וכדין^א.

כא. מי שטעה בהפרשת פירות שגדלו בשנת מעשר עני וקרא שם מעשר שני [כגון - מעשר שני יהיה בדרומו], העיקר להלכה שלא חלה ההפרשה, ונשארו הפירות בטבלן, ולכן ישוב ויפריש מעשר עני. אבל אם אמר בסתם [לאחר הפרשת מעשר ראשון] העשירית יהיה מעשר, וכוונתו למעשר החייב באותה שנה, חל המעשר אף כשמסופק איזוהי שנת המעשר^ב.

באריכות בשו"ת שם בס"י כז) שהיכא שנתערבו פירות שניה בשלישית מחצה על מחצה יש להפריש את המעשר החמור שבין השנים והוא מע"ש, אך מ"ע אין צריך כלל להפריש. ובטעם הדברים כתב המהרי"ק שם, וז"ל: והא נמי להא דמיא דודאי אינו מחויב בשעת הפרשה לפרש ולברר שזה לעני זה לשני, וכיון שנסתלק דין טבל, אלא שאנו מסופקים מעשר זה מה יעשה בו, מוטב לעשותו חול ולא קדש. עכ"ל. ואמנם הראב"ד שם השיג: ולמה לא יפריש מע"ע, והלא יש עליהם איסור טבל...". הרי שלדעת הראב"ד כשקרא שם מע"ש למע"ע עדיין הפירות בטבלם, ואילו להרמב"ם כפי שפירשו מהרי"ק בקריאת שם מע"ש יצא מידי טבל.

אלא שהוכחה מכך לדברינו היתה רק אם היינו אומרים שלרמב"ם קרא מתחילה שם מעשר שני, ואעפ"כ סובר מהרי"ק קורקוס שעדיין יכול לברר שמעשר שני זה יהיה לעני. אך מלשונו של המהרי"ק מוכח שבשעת הפרשה רק אמר מעשר בסתם ולא פירש, ואח"כ עושהו מעשר שני כיון שהוא חמור יותר. ואדרבא נראה שמזה שהמהרי"ק הקפיד לומר כך, ולא אמר כפי שנראה בפשטות בר"מ, שכתב מחצה על מחצה מפריש מעשר שני על הכל, ומשמע שבשעת קריאת שם מפריש מע"ש, מוכרח שבדווקא אמר כן. אך איה"נ אם אמר מפורש שיהיה מעשר שני לא חלה הפרשת מע"ע כלל, ונשאר טבל.

ובהיותי חוכך בדין זה, מצאתי למרן הגרצ"פ פראנק זצ"ל שכתב (כרם ציון ח"א הר צבי סי' א' בדה"א ואדכרנא) שהסתפק בשאלה זו, באחד שטעה ועשה מעשר שני

א. ראה בשו"ת חלקת השדה (ח"ב תרומ"ט סי' כט) שהעליתי כך בס"ד להלכה, והוכחתי את הדין מדמאי שפטר והו מנתינה, למרות שבוודאות העם הארץ לא חייש לנתינה, וכמבואר שם. ובספרי בכורי השדה (פי"ד ס"ח) כתבתי שאף כשברור שהמעשר נמצא בתערובת, מ"מ הקונה אינו צריך לתת את המעשר. וראה מה שכתבנו בזה לעיל בפרק טז סעי' יג לגבי מעשר ראשון, ומש"כ בסוף ההערה לגבי מעשר עני. ובשו"ת אבקת רוכל (הגו' להלן בהערה 24) כתב בסו"ד שהלוקח מתנות כהונה מהטבח [זרוע לחיים וקובה] שלא קיים בהם מצות נתינה כראוי, כמבואר שם, אינו יכול להישמט ולומר שמצוה זו מוטלת על הטבח ואיהו דאפסיד אנפשיה. והקונה אותם מחזיק ידי עוברי עבירה דלא עכברא גנג אלא חורא גנג, וכו'. ודוק לנידו"ד.

ב. ראה מה שכתבנו בזה בשו"ת חלקת השדה (ח"ב סי' ל) כאשר בשנת תשנ"ז בתקופת המעבר משנת מעשר שני לשנת מעשר עני רבים האנשים שמהרגל ממשיכים לומר ומעשר שני בדרומם וכו', ונשאלתי ע"י רבים האם הועילה קריאת השם למעשר עני, וכיצד יש לתקן. ובד"כ ניתן לענות שישו בו ויעשרו מהם מעשר עני [ויכול לקרוא שם מע"ע לאותם פירות שקרא בתחילה מע"ש], והכל שב על מקומו. אלא שלפעמים השאלה היא בטבל ודאי שכבר אכל מהם, ונפשו של השואל בשאלתו, האם היה כאוכל טבלים ח"ו או שיש צד היתר כל שהוא בזה.

אלא שעלה בדעתי צד היתר בזה, שהנה שהנה להלכה פסק הרמב"ם (הל' מעשר שני ונט"ר פ"א הי"א - ונתבאר הדברים

כב. מעשר עני מתחלק לעניים בשני אופנים: האחד הוא מעשר עני המתחלק בגורן, והשני הוא מעשר עני המתחלק בבית. והם שונים בדינם. בזמנינו מצוי רק מעשר עני המתחלק בבית, לאחר שכבר הובאו הפירות מהשדה, ובהם הזכות לבעל הפירות לתת לכל עני שירצה, בכמות שרוצה, ויש לו טובת הנאה בכך, ורשאי שלא לתת לעני שלפניו, ולתת הכל לעני אחר. מאידך כאשר מפריש מעשר עני בגורן, ועניים באים לשם בימות החמה, חייב לתת לכל עני הבא שיעור מסוים, וצריך לתת לכל העניים שלפניו, ואין לו טובת הנאה בנתינה זו, ואינו יכול להעדיף עני על חברו, אף אם הוא עני קרובו או מכירו, ולא שייך בזה דין מכירי עניים. ובהערה ביארנו פרטי הדינים¹

שכתב בספרו בשביעית סי' ז סקט"ו, שכוונת המהרי"ק אינה ברורה, ויל"פ כוונתו שצריך להתנות. ומ"מ דעת מרן החזו"א שכשאומר מע"ש על מע"ע נשארים הפירות בטבול, ובודאי שכך צריך לנהוג הלכה למעשה. ומ"מ אם אמר סתם מעשר מבואר שחל אף שלא מבורר אצלו אם מע"ש או עני, וכמבואר במהרי"ק קורקוס הנ"ל, ולא מצאנו מי שחולק בזה. וסברא היא שהרי מעשר ניטל במחשבה, ואין כאן דיבור שמקלקל. וכן כתב בחזו"א במכתב שם "ואם אמר סתם אפשר דמהני, אבל לכתחילה ודאי צריך שיתנה שיהא המעשר למה שצריך אם מע"ש אם מע"ע". [וראה עוד במש"כ ידידנו הגרמ"ל שליט"א במאמרו שבתנבות שדה גליון 154, יעו"ש].

עוד יש מקום לדייק מלשון הירושלמי (מובא בתוס' ב"ה יד ע"א ד"ה ונהגו), לגבי ר"ע שלטק אתרוג באחד שבט ונהגו בו שני עישורים מספק, 'מפרש בירושלמי שהפריש מעשר אחד למעשר שני ופדאו וחילקו עניים', ולכאורה מוכח שקריאת שם של מעשר שני עולה גם קריאת שם למע"ע, שהרי בתחילה קרא שם הפריש למעשר שני, ולאחר שפדאו לא קרא שם למעשר עני, אלא אף חילקו לעניים, וצ"ל שסמך על קריאת שם הראשון, ואע"פ שהפריש למעשר שני בתחילה.

ג. דין מעשר עני המתחלק בגורן או בבית והחילוק ביניהם מבואר במשנה במס' פאה (פ"ח מ"ה) ובגמרא במס' נדרים (דף פד ע"ב) ובמס' חולין (דף קלא ע"א) ועוד. מקור החילוק מובא בספרי ונלמד מפסוקים, וכלשון הגמ' בנדרים שם 'כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית דכתיב ביה נתינה, דכתיב 'ונתת לווי', משה"ה אסור לה לאיתנהוי בהו, כאן במעשר עני המתחלק בבית הגרנות כיון דכתיב ביה 'והנחת בשעריך' שרי לה לאיתנהוי, וכן הביא התוס' (יבמות דף ק ע"א ובמס' חולין שם ד"ה מעשר), דשני דיני מעשר הם, אחד מתחלק בתוך הבית ואחד מתחלק בתוך הגרנות, ואותו המתחלק בתוך הגרנות אין לבעלים בו טהו"נ אלא באותו המתחלק בתוך הבית. ובספרי דריש לה מקראי, כתוב אחד אומר 'והנחת', וכתוב אחד אומר 'ונתת' אלמא בתוך הבית מחלקו. הא כיצד? עד פסח שהוא זמן גשמים, ואם מניחו בחוץ נפסד, מחלקו בתוך ביתו. והו מע"ע המתחלק בבית. מכאן ואילך, שהוא ימות הקיץ, מניחו בחוץ בגרנות, ועניים באים ונטלים אותו. [וכ"ה בתוס' וברא"ש ובר"ן בנדרים שם ד"ה רבא, והביאו שני פירושים בזה, ואכמ"ל]. ומ"מ נראה שאין בזה נפ"מ לדינא, ומה שמכניס לביתו מכל סיבה ומחלק

במקום מע"ע, ובתחילת דבריו הביא את דברי הרמב"ם והראב"ד הנ"ל ותלה את הספק במחלוקת זו, והביא שם את פי' המהרי"ק ברמב"ם והוכיח כמ"ש לעיל. אלא שנראה שלמד במהרי"ק ס"ל בהר"מ שבשעת ההפרשה אומר מע"ש, ואעפ"כ מועיל. אך לפי מה שכתבנו לעיל מפורש במהרי"ק שבשעת ההפרשה לא הזכיר מאום, ורק אח"כ עושה מע"ש [ואין זה תמיהא עליו ח"ו אע"פ שדברי המהרי"ק נראין כמפורשים, מ"מ הוא לא ראה את המהרי"ק בפנים (שכידוע לא נדפס אז על הרמב"ם) אלא כפי שהביאם מרן בכסף משנה, ומרן השמיט את מש"כ מהרי"ק שבשעת הפרשה אינו חייב לברר וכו']. ומ"מ הגרצ"פ כתב שם שמהרמב"ם מוכח שאם בדיעבד אמר שחולק מע"ש בשנת מע"ע הפירות תוקנו שהרי המעשר שהפריש לא השני של אותה השנה, כיון ששם מעשר חד הוא, וחל אותו המעשר הנוהג בשנה ההיא.

ושבו בהמשך הביא את התוספתא בתרומות פ"ד הי"א, נתכוין לומר מע"ש ואמר מע"ע, מ"ע ואמר מע"ש, לא אמר כלום (הגירסא אצלנו "ראשון" והגרא"ה הגיה שם שני עיי"ש. ועי"ש במנח"ב שכתב שהטעם הוא שלא כיון למה שהוציא בפיו), ותמה שם, שאם במקרה של הרמב"ם כשאמר מע"ש במקום מע"ע חלה ההפרשה, ק"ו צריך להיות במקרה של התוספתא, ושוב הביא גירסא אחרת בתוספתא, נתכוין לומר מע"ש ואמר מע"ע לא אמר כלום, מעשר עני ואמר מעשר שני דבריו קיימין. ובהכרח שהכוונה דבריו קיימין לא שחל מע"ש שהרי זו שנת מע"ע, אלא דבריו קיימין דהיינו שהפרשתו קיימת, וחל מע"ע, כיון שמע"ע נכנס בלשון של מע"ש, אך מע"ש לא נכנס בלשון של מע"ע. וכן נראה שנשאר במסקנא לתלות ספק זה במחלוקת הרמב"ם והראב"ד.

אלא שכל עיקר סמיכתו על הר"מ הוא עפ"י מה שהבין בדעת המהרי"ק, וב"ה שזכינו היום להדפסת המהרי"ק ונראה מפורש שלא כתב שקרא שם מסוים, ורק אח"כ עשה מע"ש. ואף שעצם הסברא אפשר שנכונה, אך מ"מ כיון שהמהרי"ק כתב בדווקא שמעשר בסתם מוכח לכאורה שלא הסכים למה שנראה כפשוטו לשון הר"מ שקורא שם מע"ש בשעת הפרשה.

ובחפשי מצאתי מכתב ממרן בעל החזו"א (הובא בדרך אמונה ח"ג עמ' 776) שכתב: 'אין ספק שהמפריש בשנה השלישית ואמר עשרה מעשר שני שמעשר שני לא חל, ומעשר עני לא אמר'. ובהמשך כתב שכצ"ל בהכרח בפ"י הרמב"ם, שהתנה אם צריך מע"ש ואם צריך מע"ע, שהרי דבריו מהמשנה וכו'. והביא שם את המהרי"ק שכתב להליץ על הרמב"ם שצריך להפריש סתם, וזה כפי שכתבנו לעיל בדעת המהרי"ק [ומ"מ זה לא כמו

דיני מעשר עני + נאמרים הלכתיים

כג. מעשר עני המתחלק בבית יש טובת הנאה למפריש, וכפי שהתבאר לעיל, ולכן יכול לקבל מקרובו של עני מעות ע"מ ליתן לעני הזה את המעשרות, אבל מהעני עצמו י"א שאינו יכול לקבל אפילו תמורה קלה או סיוע כל שהוא כדי שיתננו לו, כשם שאסור לעשות כן בתרומה ומעשר ראשון

כתב בערוה"ש (הלכות פאה סי' יד ה"י) שהמעשר עני צריך להיות בשדה, והגורן שאמרו היינו בגורן פתוח, ולא גורן סגור, שאל"כ איך יטלו העניים. ואפשר דמותר לסגרו אך כשיבואו העניים יפתח והם נוטלים.

ומ"מ אם הבעלים נמצאים בגורן ויש לו שם מעשר עני, ובאו לפניו עניים, תקנו חכמים שיהא הוא נותן לכל אחד בשוה כשיעור כדי שביעה, כלשון התוספתא בפאה (פ"ד ה"ב), והרמב"ם (הרמב"ם (שם ה"ל ז). והגם שכתבנו שאין דין חלוקה בגורן, מ"מ עשו חכמים תקנה שבעל הבית יחלק להם בשוה כדי שלא יריבו, ונותן לכל אחד שבא לגורן כיון שאין לו טובת הנאה בגורן. וכ"כ המעשה רוקח (בה"י) בבית הרמב"ם, והוב"ד בדרך אמונה (מתנו"ע פ"ו סי' ל"ו). ובצה"ל ל"ב כתב שבזה מתורצת קושיית המנח"ח, שהקשה (מצוה תע"ד) שהרי בעה"ב מניח לפניו, וא"כ איך משכחת לה שבעה"ב נותן ל"כא כדי שביעה. ולפי דברי המעשה רוקח מיושבים הדברים. ואח"ז מצאתי להרב משנה ראשונה (ע"מ"ס פאה פ"ח מ"ה) שהקשה את קושיית המנח"ח, וכתב שם שצ"ל שלשון הנחה שמצינו בגורן פירושה שנוטל בידו ומניחה לפניו, ויש חילוק בין הנחה לנתינה, עיי"ש. וכ"כ מדגפשיה הרה"ג משה רוזנטל (בהערה בספר כרם ציון אוצר התורות הלכות פסוקות עמ' רכ), יעוי"ש. וכ"ז דלא כהרב ערוה"ש (העתיק פאה פ"ד ה"ז) שכתב שלשון נותן שכתב הרמב"ם לאו דוקא אלא שינחם ליטול, ועיי"ש.

עני שיש לו בביתו מספר נפשות נותן לו כדי שביעה של כאו"א מבני הבית (כ"כ בפ"י כתי"ל לאחד הקדמונים על הספרי, והוב"ד בדרך אמונה בבה"ל שם ס"ח). ועני מש"כ התפארת ישראל בפאה (פ"ח מ"ה בעו"ס ה"ק). ואם אין לו כדי שיעור שביעה לכל עני, נותן לפניו המעשר שיש, והן מתחלקין ביניהם בשוה. כ"כ הרמב"ם (שם ה"ט), והטור יו"ד (סי' של"א), ומקורם מהמשנה מס' פאה (פ"ח מ"ז).

אף שאמרנו שבמתחלק בגורן חייב להניח או לחלק לכל מי שבא, מ"מ מבואר במשנה שם שיכול לקחת חלק גם עבור קרוביו. וכ"כ הרמב"ם (שם ה"א): 'היה לו מעשר בגורן ורצה ליתנו לעני קרובו או מיוחדו, יש לו להפריש מחצה וליתנו לו, והחצי מחלקו לכל עני שיעבור כשיעור שאמרנו'. והנה מלשון הר"מ כאן משמע שעכ"פ צריך שיהיו שני תנאים: א. שישאר לכה"פ לכל עני כשיעור שביעה. ב. שמ"מ לא יטול בעה"ב לקרוביו יותר ממחצה. ואם יש יותר מכשיעור יטול לקרוביו רק חצי, והשאר יתן לעניים. ופסק כך כדעת ר' יונה בירושלמי ע"מ"ס פאה (שם), וכ"כ מרן בכס"מ, ועוד. אבל דעת ר' חזקיה בירושלמי שם אינה כן, אלא שנוטל לעצמו מחצה, ולעניים יתן השאר, אף אם לא ישאר ל"כא כשיעור. והגם שביהמ"ש"נ כתב הרמב"ם כחזקיה, וכ"כ הרע"ב שם. מכל מקום בחיבורו חזר בו, וכאמור.

האמור לעיל הוא במתחלק בגורן אבל המתחלק בבית נותן לכל עני כמה שרוצה, אם רוצה לתת את הכל או כלשהו, כמבואר בתוספתא (הנז"ל), ואין דין לתת לו

שם יש לו טוה"נ. וכ"כ בוד"א (בהל' מתנו"ע פ"ו בצה"ל סי' לא) שאין נפ"מ בין השיטות, והרמב"ם לא הזכיר כלל את החילוק בין ימות הגשמים לימות החמה, ולכן בימות הגשמים יכניסו לביתו כדי שלא יפסד, ובימות החמה יניחנו בחוץ לעניים, ואם יש חשש הפסד גם בימות החמה יכניסו לביתו. וכן משמע לכאורה ברש"י נדרים (שם) ד"ה במעשר, ע"ש. ואמנם בערוה"ש (פאה ד' ו') כתב שבקיץ שלא היו עניים או שנאנס והכניס הביתה אין לו בו טובת הנאה, אך מ"מ מרש"י הנ"ל ומסתמת דברי הרמב"ם לא משמע כך. גם בחזו"א (במכתב האחרון המודפס בסוף דרך אמונה ח"א) כתב: בימות הגשמים היו מעשר עני המתחלק בבית... ובלא"ה, מקרי אין כאן עניים בגורן שאין עני שיטריח ללכת לפרדס ליקח פירות אחדות שזהו שיעור שביעה שלהם, ובודאי צריך ליקח הביתה ולחלקם, ויש לו טוה"נ, וכש"כ במקום דשכיחי גנבי. מוכח שס"ל גם שבזו"ז מכניס לביתו, וגם שבכל ענין שהיה צריך להכניס לביתו יש לו מהן טובת הנאה (וראיתו בכרם ציון הלכות פסוקות אוצר התורות פ"ב ה"ד שהביאו את דברי הערוה"ש הלכה. וקצ"ע שלא הביאו דברי רש"י הנ"ל וסתימת דברי הרמב"ם. ודו"ק).

ובספרי ביכורי שדה (פ"ב), ושו"ת חלקת השדה (ח"ב סי' לב וס' לז), ובתנבות השדה גליונות 7-11, הרחבתי בפרטי דינים רבים אודות החילוק בין שנ האופנים, ואציין מהם מעט כאן בתמצית, והרוצה לעמוד על מקורות הדברים יעי"ש.

מעשר עני המתחלק בגורן יש קיצבה שחייבים ליתנה לכל עני שמבקש, כפי שמפורט במשנה בפאה (פ"ח מ"ה), וראה עוד בתוספתא (שם פ"ד ה"ב) שהוסיפה בזה"ל: 'במה דברים אמורים, על הגורן, אבל בתוך ביתו נותן לו כל שדהו, ואינו חושש'. ובפשוטו בגורן בעל השדה אינו יכול לדחותו כלל, אולם התוס' בחולין (שם) נקטו שאף שיותר לעני לקחת, אולם כשכא לבקש לא חייב בעה"ב לתת לו, והוכרחו לזה מדברי הגמ' שמגדירה מתנות אלו כממון שאין לו תובעים, ואם הבעלים חייב לתת. הרי יש לו תובעים. וכ"כ הר"ן על הרי"ף בחולין (שם בסוד"ה הוא ליואה), ועו"ע ברמ"א ביו"ד (סי' ס"א סכ"ח). ובביאור הגר"א (סי' כ"ב וסי' כ"ח), מאידך, ברמב"ם הלכות מתנות עניים (פ"א ה"ח ופ"ו ה"י) משמע להדיא שבעה"ב חייב. וכ"כ הרדב"ז (בפ"ו) שאין דעת הרמב"ם כדעת התוס' והר"ן, וכ"כ בפאת השולחן (פ"יב בית ישראל סי' יד). אמנם המהר"י קורקוס כתב (בפ"א שם בוד"ה אין בהם) שאפשר שדעת הר"מ הוא כדעת התוס' והר"ן. ועיי"ש בביאורו. וכדעת הרמב"ם כתב גם רש"י ז"ל בחולין (שם ע"ב בוד"ה אין בהן).

מעשר עני המתחלק בגורן אין לבעלים טובת הנאה, ומשום כך המודד הנאה מחבירו רשאי במעשר. בנוסף במעשר עני המתחלק בגורן אין בו דין חלוקה. אלא מניח הבעה"ב את המעשרות בגורן והעניים באים ונוטלים, כמבואר בספרי המובא בתוס' שם. וכעני"ז ברמב"ם בהל' מתנו"ע (פ"ו הלכה י), והטעם כמש"כ בתורה על מ"ע המתחלק בגורן והנחת בשעריך. ולפי"ז

כדין כהן המסייע בבית הגרנות. וי"א שיכול לקבל גם מהעני עצמו שאין דין של מסייע בבית הגרנות במעשר עני, וכן נראה דעת רבינו הרמב"ם להלכה.

שעיקר שיעור עירוב הוא כזית. ומ"מ מוכח ששיעור כזית נופל על לשון כל שהוא.

פרטי דינים נוספים על מעשר עני המתחלק בגורן או בבית, ראה מש"כ בביכורי שדה שם.

ד. כתב רש"י עמ"ס חולין (דף קלא ע"ב ד"ה מציאין) לברר מהי טובת ההנאה 'שבידו לתתן לאיזה עני שירצה. וחבירו אומר לו הילך סלע זה ותן כל מעשרותיך לקרובי עני, והיינו טובת הנאה דבר מועט'. עכ"ד. וכע"ז כתבו רבינו אברהם מן ההר בפירושו לנדרים (דפ"ד ע"ב) וכ"כ הרדב"ז על הרמב"ם בהל' מתנוע' (פ"ו ה"ו), ומוכח מדבריהם שדווקא מקרובו של עני יכול לקבל, ולא מהעני עצמו. וצ"ל שסוברים שהעני עצמו אינו יכול לסייע, ודינו כדין מסייע בתרומה [אלא שברדב"ז עצמו בשו"ת בסי' שמ] כתב לגבי המלוה מעות את העני שיכול לשום את הפירות בפחות משוויים כדי שלא יתנו לעני אחר, ותמה עליו בחזו"א מעשרות (ס"ח ח אות ה ד"ה עוד) שזה ממש מסייע בבית הגרנות. וראה מש"כ להלן בהערה בהערה הבאה בד"ה אלא שעל]. וראה גם בחזו"א במכתב (נדפס בסוף דרך אמונה ח"ג, במכתב יג) שסובר בפשיטות שיש איסור מסייע גם במע"ע. וכך נראה בגמ' בבכורות (רכ"ז ע"ב) שהביאה את דין המסייע בבית הגרנות שמקורו בתוספתא (דמאי פ"ה ה"א) גם לגבי עני. וכ"ה ברבינו גרשום וברא"ש שם. אלא שהתוספתא עצמה לא הזכירה איסור מסייע אלא לכהנים ולויים, ולא לגבי עניים, וכן הוא בירושלמי (דמאי פ"ו ה"ב, נדרים פ"א ה"ג ובקידושין סוף"ב) שמביאה את התוספתא האוסרת לכהן ולוי לסייע בבית הגרנות, ולא הזכירו עניים. וכן הרמב"ם בהל' תרומות (פ"ב ה"ח) הביא את האיסור של כהן ולוי לסייע בגורן, ולא הזכיר כלל מעניים, ומשמע שלמד מדברי התוספתא והירושלמי שאין לעני איסור לסייע בגורן. וכן היא גירסת הרמב"ן בהל' בכורות. וכ"כ החת"ס (גיטין ל ע"ב) בדעת הרמב"ם. וראיתי בדרך אמונה (בהל' מתנוע' צה"ל ס"פ. וע"ע בד"א הל' תרומות פ"ב ס"ק קנא) שנשאר בצ"ע בזה. ונראה דיש טעם שאין איסור לעניים לסייע, וכמבואר ברמב"ם (הל' תרומות שם הל' יט) 'שעל שולחן המקום הם אוכלים ועל שולחן הם שותים ומתנות אלו לה' יתברך הם והוא זיכה להן...'. וטעם זה שייך בתרומה ובמעשר ראשון שיש בו תרומת מעשר, ולא במעשר עני. ואחרי כתיב כל זאת מצאתי דברים מפורשים בחתם סופר בחידושו על הש"ס בנדרים (דף פ"ה ע"א ב"ה המקדש בתרומות) שכתב שלמרות שבגמ' בבכורות מוזכר עניים, מ"מ הר"מ לא גרס ליה, ומוכח שלא פסק כן בהל' מתנוע'. וכן משמע מהפוסקים המובאים בגמ' שם לאסור לסייע, מהפוסק ו'א יחללו את קדשי בני ישראל, ומהפוסק שחתם ברית הלוי, שדין מסייע לא שייך במתנות עניים, שאין בעניים משום חילול קדושתם ושחיתת ברייתם. עכ"ד. וברוך שכוונתי לדברי גדולים. ובפרט שיש להוסיף כנ"ל שבתוספתא ובירושלמי ג"כ לא הזכר עניים, ועל פיהם פסק הרמב"ם.

כדי שבעו אלא במתחלק בגורן. וכן מבואר ברמב"ם (שם ה"ב), וכ"כ הראשונים הר"ש, הרא"ש ומהריב"ם על המשנה בפאה (ס"ט). ואמנם בפאת השולחן (פ"ב ה"ה) הביא מ"כ הגר"א ז"ל שגם בבית צריך ליתן כדי שביעה ודלא כהתוספתא, עיי"ש באריכות. ובדרך אמונה (מתנוע' פ"ו צה"ל צ"ד) כתב שדברי הפה"ש צ"ע, עיי"ש.

והנה הרמב"ם שם כתב שבמתחלק בבית יתן לכ"א כזית, ושינה מלשון התוספתא שכתב כל שהוא. ונראה שלא כתב הרמב"ם ד"ז בדווקא, שהרי סברא פשוטה היא שיכול לעשות בו כרצונו, ולתתו למי שירצה, ויכול לא לתת לעני מסויים בכלל. וא"כ מהו ענין של כזית. וצ"ל שאורחא דמילתא נקט, ואה"נ אם רוצה יכול לתת גם פחות מכזית, וכ"כ בדרך אמונה (על הר"מ שם ס"ק ע"ג). וגם הרמב"ם בפיהמש"ן לא כתב שיעור, אלא כתב: 'אבל יתן לכל מי מהעניים שירצה הרב הן מועט'. וגם מרן בכס"מ על הר"מ כתב שמקורו של הרמב"ם הוא מהתוספתא שם, ולא חש לזה שכתב הר"מ כזית, למרות שבתוספתא כתב כל שהוא, וע"כ נראה שס"ל שהשיעור שנתן הר"מ הוא לאו דוקא. וגם הטור ביו"ד (ס' ש"א) כתב כלשון הר"מ ז"ל: 'ואם הביאו לביתו מחלקו כמו שירצה אפילו אין מגיע לכל אחד אלא כזית'. ומרן בב"י שם (ב"ה ומ"ש ואם) כתב שהמקור הוא מהתוספתא הנ"ל ואף ציטט את לשון התוספתא שבתוך ביתו נותן כל שהן ואינו חושש. ובד"ה שאחריו הסביר את הטור בזה"ל: 'היינו לומר דאע"פ שנשאר אצלו הרבה, ובמה שנתן אין בו כדי לכל אחד אלא כזית שפיר דמי'. עכ"ד. הרי לך שמביא את התוספתא ומבאר על פיה את הטור, ואינו חושש כלל להעיר ששם בתוספתא אין שיעור, ובטור כתב כזית, ובע"כ ששיעור כזית לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט. וכך נלענ"ד. וגם הרע"ב על המשנה (שם מ"ה ד"ה פרס) כתב במפורש אבל המחלק מעשר עני בתוך ביתו, מחלק לפי רצונו, ולא נתנו בו חכמים שיעור. ואלו הר"ש על המשנה הביא דברי התוספתא שבבית נותן כל שהן ואינו חושש. ולא הוסיף ע"ז מאומה לתת בזה שיעור כזית. וכ"ה בפ"י המהריב"ם שם. מאידך, המל"מ (על הרמב"ם שם ה"ז ב"ה שוב ראית) כתב שדברי הרמב"ם בדווקא, ולא יפחות מכזית לכ"א. והטעם שצריך כזית משום שנתניה כתב ביה, ואין נתניה פחותה מכזית. ועיי"ש באריכות. ויש לדון בדבריו, ואכמ"ל. ועל עיקר דבריו עיין מש"כ מור"ה הגר"ש עמאר שליט"א במאמרו "שיעור להפרשת חלה" בגליון תנובות שדה מספר 1. אח"כ מצאתי שגם הרב מנחת בכורים (על התוספתא פ"ד ה"ב ב"ה נותן כל שהוא) כתב שלא יתן לעני פחות מכזית. ועו"ע בגמ' ביצה (ט"ז ע"ב) מש"כ שאותו העירוב שבראכל וכו' אם נשאר כל שהוא, מאי כל שהוא אע"ג דליכא כזית, לא דאית ביה כזית. עכ"ד. משמע שכ"ש הוא בד"כ אפי' אין בו כזית. רק גבי עירוב שאני כיון

הרה"ג משה יהודה לנדאו שליט"א

מרבני המכון

דין הנאה מקול ומראה של איסורי הנאה

הקדמה: ישנם איסורים שהתורה אוסרת גם בהנאה, והם ערלה, כלאי הכרם, ע"ז ובשר בחלב. אך לא כל מיני ההנאות העולות מהאיסור נאסרות, כגון: רוב איסורי ההנאה לא תופסים דמיהם, וממילא ממון שהרוויחו מחמתם מותר. כמו כן, ברוב האיסורים לא נאסרה מן התורה הנאה שלא כדרך הנאתם.

במאמר שלפנינו נדון מה דינם של סוגי הנאות מהאיסור שאינן מפסידות אותן, וההנאה היא חיצונית ממנו. כגון, הנאה הבאה מקול שהופק מהאיסור, ממראה יפה, מריח וצל, ומאור המופק ממנו. והיינו באופנים שמתכוון ליהנות מהדבר, וזו דרך הנאתו, כגון העומד לריח [של ע"ז, כלאי הכרם], או פירות עץ ננסי שעומדים לבוי, או כלי של ע"ז שמפיקים ממנו קולות, שמן זית ערלה שהופק ממנו אור, וכדומה^א. האם הנאה שכזאת הינה בכלל איסור הנאה שאסרה תורה.

הגדר באיסור הנאה מדבר שאין בו ממש

פסק השו"ע (יו"ד סוף סימן קמב): "אסור לשמוע כלי שיר של עבודת כוכבים או להסתכל בנוי עבודת כוכבים כיון שנהנה בראייה". וכן לגבי ריח פסק השו"ע (יו"ד סוסי"קח): "בשמים של עבודת כוכבים וכלאי הכרם וערלה אסור להריח בהם".

מקור הדין הוא רבינו ירוחם (ני"ז)^ב שלמד זאת מהברייתא שריב"ל אמר בשם בר קפרא 'קול מראה וריח [קול כלי השיר שבמקדש שהם הקדש, מראה המקדש וריח הקטורת] אין בהם משום מעילה', ודייקה הגמ' (פסחים כו.) 'מעילה הוא דליכא אבל איסורא איכא'. מכאן הוכיחו שה"ה בשאר איסורי הנאה אסור ליהנות מקול מראה וריח. ובהמשך הגמ' מבאר רב פפא שבקול ובמראה אין מעילה מפני שאין בהם ממש, ואילו בריח יש ממש כאשר תימרת העשן עולה משריפת הסממנים. ומש"כ שאין מעילה בריח הקטורת הוא רק כשכבר עלתה תימרתה, שכבר נעשתה מצוותה.

העולה מדברי רב פפא שקול ומראה הם הנאות שאין בהן ממש, ואעפ"כ אסורות, ואילו לריח יש ממשות, וסיבת הפטור ממעילה הוא רק משום שנעשית מצוותו^ג.

א. בכל שאלה לגבי הנאות כעין אלו, יש לדון בכמה סוגיות שונות, ובהן: א. האם הנאה זו מוגדרת כהנאה שיש בה ממש, או כהנאה שאין בה ממש, ומה דין הנאה שאין בה ממש. ב. האם הנאה זו היא הנאה כדרך ההנאה של חפץ או מאכל זה, שאם אינה כדרך ההנאה מהדבר אין איסורו מן התורה אלא מדרבנן, מלבד כלאי הכרם ובשר בחלב וע"ז, שאיסורם גם שלא כדרך הנאתן (פסחים כה). ג. האם מדובר במתכוון להנאה זו, או שלא במתכוון. ד. כשאינו מתכוון, האם ודאי הוא שיהנה, או שלא ודאי, ודינו כאיסור באינו מתכוון ואינו פסיק רישיה. ה. גם אם הוא ודאי [פסיק רישיה] שיהנה, יש הסוברים שבהנאות כשאינו מתכוון אינו מוגדר כפסיק רישיה [שיטת הר"ן בחולין]. ו. האם הנאה זו מוגדרת כהנאה הבאה לאדם בעל כרחו, המבואר בסוגיא בפסחים שם. סוגיות אלו רחבות ועמוקות, ולכן במאמר זה נתמקד בנידון מהי הגדרת הנאה שאין בה ממש, ואילו הנאות מוגדרות כן, ומה דינן.

ב. בפמ"ג (ארי"ח סי' ריו סעי' ז בא"א) לגבי ההולך מחוץ לדרך ומריח ריח טוב, שפסק בשו"ע שבעיר שרובה עע"ז אסור לברך, דן הפמ"ג אם ריח אסור מדאו'. וכ' מהרמב"ם (מעילה פ"ה הסי"ז) משמע שהוא דאו' [צ"ע, מה ראייתו משם, הא שם כ' את דברי הברייתא המובאת בפסחים שם שקול מראה וריח אין בו משום מעילה, אבל כשמריח כשעולה התימרה חייב. אולי כוונתו להוכיח שהברייתא נפסקה לדינא שבהנאת העשן הוא דאו'. ולכאורה הוא פשוט], ואילו מרש"י ותוס' בפסחים שם משמע שהוא דרבנן. ע"ש. ולא הבנתי כוונתו לענ"ד, הרי רש"י ותוס' כתבו כן לגבי קול ומראה, ובריש מפורש שיש מעילה, שיש בו ממש.

ברש"י שם (ד"ה אין) וכן בתוס' (ד"ה ותסבא) מבואר שהאיסור בהנאה שאין בה ממש מהקדש אינו אלא מדרבנן. וכן מוכח כפי שיבואר להלן.

אמנם קצת צ"ע מסוגיית הגמ' (פסחים שם) שהביאה מר' יוחנן שישב בצל ההיכל ראייה שמותר ליהנות מאיסור הנאה בהנאה הבאה לאדם בעל כרחו - כשאי אפשר בע"א, ותי' הגמ' שאני היכל שלתוכו עשוי, וביארו הראשונים שמשום כך נחשבת הנאה זו כהנאה שלא כדרך. ואף שהנאה שלא כדרך אסורה מדרבנן, יש שתירצו שבמקום ת"ת דרבים לא גזרו. וק' שאם הנאה שאין בה ממש איסורה מדרבנן, א"כ גם לולי תי' הגמ' שהיכל לתוכו עשוי הו"ל לתרץ שצל הוא הנאה שאין בה ממש, ואיסורו מדרבנן, ולא גזרו במקום ת"ת דרבים? אמנם עפ"י דברי רבינו דוד בפסחים שם מיושב, שתי' (תי' האחרון) שבהנאה הבאה לו לאדם בע"כ בלא אפשר וקמכוון יהיה מותר בהנאה שלא כדרך, ואילו הנאה שאין בה ממש לא התירו בזה. כמו כן לפי השעה"מ המובא להלן מיושב, שביאר שטעם שהותרה הישיבה בצל ההיכל הוא רק משום שיש תרי דרבנן, הנאה שלא כדרך והנאה שאין בה ממש.

והנה מהשוואת רבינו ירוחם [הנ"ל, ואחריו מרן בב"י ובשו"ע, וכן להלכה] בין איסור הנאה מהקדש לאיסור הנאה מאיסורי הנאה משמע שדינם שווה, וגם באיסור הנאה איסורם בהנאה שאין בה ממש אינו מדאורייתא אלא מדרבנן.

ואמנם לכאורה לולי דבריהם היה אפשר לחלק שבשאר איסוה"נ גם הנאה שאין בה ממש אסורה מדאו', ודווקא לגבי מעילה נאמר שכשאינו בה ממש אינה מעילה, שמעילה היא גול הקדש, ובדבר שאין בו ממש אין מעילה, ולפי זה דין אין בו ממש אינו נפ"מ לאיסוה"נ. אך אכן כדבריהם מפורש בברייתא המובאת בגמ' (ביצה לט.), ופסקה ברמב"ם (ע"ז פ"ז ה"י), ששלהבת של נר ע"ז מותרת מפני שאין בה ממש [ומה שבשלהבת אין אפילו איסור דרבנן, בגמ' שם ביארה שעל שלהבת ע"ז לא גזרו משום שמאוסה ואנשים בדלים ממנה]. וכן מוכח מהתוס' (בפסחים כו. ד"ה שאני, וכן בע"ז מח: ד"ה לא) שהקשו מ"ש אשירה שאסור לשבת בצילה מהיכל שהביאה הגמ' בפסחים שמותר, ולא תירצו שרק בהיכל שאיסורו מעילה הותר ולא בשאר איסוה"נ, וע"כ שתוס' השוו לגמרי ביניהם. וכן מוכח מדברי רבינו דוד בפסחים שם. וכן מפורש ברע"א (על שו"ע סי' קמב ס"ט) בשם המבי"ט (קריית ספר ע"ז פ"ז) שגם בשאר איסורים כשאין בהנאה ממש הוא דרבנן, ולכן הנאה מצל של ע"ז הוא מדרבנן. ומשלהבת הנ"ל הוכיח המבי"ט להנאת צל. וכ"כ רמ"ך לגבי צל, הביאו הכס"מ (בהל' ע"ז שם הי"א סוד"ה אסור), וכ"כ השעה"מ בתחילת הל' יסוה"ת ד"ה לכן [ע"ש שביאר שזו כוונת הגמ' שתירצה לגבי הנאה מצל ביהמ"ק שמותרת מפני שלתוכן עשויות, שכיון שזו הנאה שלא כדרך, ובנוסף הנאה שאין בה ממש, אין אפילו איסור דרבנן]. אמנם בהמשך מביא שמהר"ן (בע"ז כא.) מוכח שהישוב בצל אשירה במתכוון להנאה אסור מדאו', מבואר שגם הנאה שאין בה ממש אסורה מדאו', אלא שמקשה עליו מהנאת שלהבת, כנ"ל.

איזו הנאה מוגדרת כ'אין בה ממש'

יש להבין, מדוע קול ומראה אין בהנאתם ממש, והרי ודאי שהנוטל כלי נגינה מהמקדש ומנגן בו חייב על מעילה זו מדאורייתא, ובמה שונה השומע את הניגון מהמנגן עצמו?

אמנם החילוק ברור, וכפי שביארו הרדב"ז (שו"ת ח"א סי' רצז), המהר"ם בן חביב (בספרו יום תרועה ר"ה כח. ד"ה הדר), וכן במשל"מ (כלי המקדש פ"ח ה"ו) ובאור שמח (שבת פ"א ד"ה ובוהו), ועוד, שכשמשתמש בחפץ יש מעילה בעצם ההשתמשות, אף שמה שהופקה בהשתמשות זו אינה אלא הנאה שאין בה ממש. והוסיף באו"ש וביאר שכשם שרשאי אדם למנוע מחבירו שימוש בכלי נגינה שבבעלותו, כך בהקדש יש מעילה למשתמש בו לצורך חולין, ודברי הגמ' אינם לגבי המשתמש אלא לנהנה מהתוצאה, שגם המנגן אינו יכול למנוע מהנהנה מליהנות מהתוצאה. ע"ש שמוכח כעין זה גם מסוגיית 'זה נהנה וזה

דין הנאה מקול ומראה של איסורי הנאה + מאמרים הלכתיים

לא חסר' (ב"ק כ.) שאף שתוצאת ההנאה אינה מחייבת ממון מ"מ יש לו בעלות למנוע שימוש מראש ולדרוש תשלום מראש על כן [ובהקדש נחשב השימוש כמעילה גם ללא התניה מראש, דדעת שכינה איכא].

ועדיין צריך ביאור, מה ההבדל בין הנאת הריח שיש בה ממשות בסממנים שלה, לבין קול ומראה. כשם שהריח יוצא מגוף הדבר וממשו, כך הקול והמראה יוצאים מדבר שיש בו ממש, הקול מופק מכלי הנגינה, והמראה מצורת הדבר המהנה?

ולכאורה היה אפ"ל שיש הבדל בין אם ההנאה באה כתוצאה מכילוי החפץ האסור, שההתייחסות לזה שההנאה מגוף החפץ, שהבערתו הופכת את האיסור לריח, וגוף האיסור נהפך להנאה, משא"כ הנאה מראיה ומקול אינה מוגדרת כהנאה מגוף האיסור, שהרי לא השתנה ולא נחסר ממנו חומר שגורם להנאות אלו.

ולפי הבנה זו היה צ"ל שהנאת ריח שיש בה ממש אינה אלא כשהריח מופק משריפת סממנים, וכדו', אבל ריח קר, שאינו מופק משריפה אלא מעצם איסור ההנאה, נחשב ריח שאין בו ממש [ומה שלא תירצה הגמ' בפסחים שם שמש"כ ריח אין בו מעילה היינו ריח שלא בא משריפת הסממנים, כנ"ל, הוא משום שמימרא זו דיברה על ההווה במקדש שהריח שם את ריח הקטורת. אמנם עיין רש"י שם. וצ"ע]. אלא שהבנה זו צ"ב, שנמצא שריח הבא ישירות מהמקור פחות ממשי מריח הנוצר משריפת המקור.

אכן בראשונים מבואר חילוק אחר. רבינו בחיי בספר אוצר השלחן (שלחן של ארבע ש"א אות עג) מבאר הטעם שאין מברכים על קול, וז"ל: "והטעם מפני שהקול אין לו ממש. וא"ת הריח גם אין לו ממש? הרי יש ממש לפירות, ומהם יצא הריח. וא"ת אף לקול יש ממש לכלי או לאדם המשורר? אינו דומה הריח של הפירות לקול היוצא, כי ריח הפרי או הבושם הוא מגופו ועצמותו של הפרי או הבושם, וקול האדם או קול הכלי אינו מגופו ועצמותו, אלא מצד הרוח המנשב בו". וכ"כ בתוס' חכמי אנגליה (פסחים סח) שהקול אינו בגוף הכלי שיר, אך כשהוא יוצא הוא נשמע. ולגבי מראה שאין בו ממש, ביארו בתוס' חכמי אנגליה: "וכן מראה אינו בדבר הנראה, אך הוא תלוי בראיה".

ג. אגב הענין - יש להבין איך מוגדרת תוצאת השימוש הנ"ל. כלומר, נאמר למעלה חילוק בין הנאה מקול ומראה שהיא הנאה שאין בה ממש, לבין ההשתמשות בדבר הגורם לקול [ראה או"ש שבת פ"א שמדמה זאת לחילוק התוס' בין נזק בהתמונה שנפלה לגינת חבירו שזה נקרא מבריא ארי, וכן פורע חובו של חבירו אינו אלא מבריא ארי, ואילו משיב אבידה נהנה משל חבירו בפרוטה דרב יוסף, ולא אמרינן מבריא ארי? ומבאר שבאבידה של חברו הוא נוטל חפצו של חבירו, כעין משתמש, כדי להבריא ארי]. לפי זה, המונע את חבירו מהנאה של ראייה צ"ל פטור כמו שהוא עצמו אינו משלם על ההנאה, אבל המונע את ההשתמשות חייב. אמנם, מה הדין כשאותו משתמש שמפיק בהשתמשות שלו יופי של ראייה או שמיעה, כגון מנגן, ואחר מונע את הקול בסמוך ליציאתו, כלומר לא מונע את השימוש אלא את התפשטות הקול, האם אין בזה היזק? ועוד יל"ע אפילו בהנאה בדבר שיש בו ממש, אבל אחרי השימוש הדבר כבר לא נמצא בבעלות המשתמש, אלא שעדיין זהו המשך השימוש וההנאה או התוצאה. לדוגמא: אדם המפיק מופע של הפרחת בלונים וזיקוקים, והצופים נהנים מהתוצאה [ומשלמים על כך כיון שהם במתחם פרטי וכדומה], ומישהו מפוצץ את הבלונים לאחר שעפו ולא יחזרו, או מונע מהזיקוקים מלעוף לאחר שיצאו, הגם שהשימוש היה בדבר שיש בו ממש, אבל אחרי ההפרחה הוא כבר לא בעלים עליו, דהפקר הוא, וא"כ בודאי שהמפסיד אותם אינו מזיק בעלות, אלא השתמשות לכאורה, והשאלה היא שהרי תוצאת ההשתמשות שהיא היופי מהבלונים וכדו', היא כמו מניעת ראייה שאין בה ממש.

והנה לכאורה ראייה להנ"ל מהסוגיא בפסחים שם דמועלים בריח כשתמרתו עולה, וגם אח"כ מה שלא מועלים הוא משום שנעשית מצוותו, והרי הריח כבר אין לו בעלים, אלא שעדיין זו תוצאת ההשתמשות, ומדוע כ' שמועלים? אם אכן גם בזה מעילה היא בגדרי גזילה, מדוע מעל. ואולי יש להגדיר שהם שלו ואינם ברשותו עד שפוסק השימוש. וצ"ע.

ולפי זה כל ריח שהוא מממשות האיסור יש בו ממש, ואסור בהנאה מדאורייתא, אבל קול ומראה אין בהם ממש. וכן מוכח בגמ' ע"ז יב: שריח של ורד והדס של תקרובת ע"ז אסור, ובתוס' משווה אותם לקטורת, ומשמע שאיסורם שווה, מדאורייתא.

הן אמת שהגמ' (ב"ק קא, א) דנה לגבי הנאת צבע אם חזותא מילתא היא, ולפי זה בגד הצבוע באיסור טעון שריפה, או לא. ומ"מ נראה שלמסקנא רק בערלה ושביעית נאסרה הנאה מתוצאת הצבע [להבדיל מהשימוש], בערלה נלמד מהפסוק, וביאר רבא שהנאה הנראית לעיניים אסרה תורה [רש"י - מראה בעלמא אע"פ שאין בו ממש, כגון נר וצבע]. וכ"פ הרמב"ם (מאכ"א פט"ז ה"כ), וכן בשביעית מביאה הגמ' שם פסוק. ומ"מ להלכה לא מצאתי שהובא הדין שבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק (ראה הרמב"ם שמו"י פ"ו ה"ב). ועיל"ע.

נפ"מ לדינא בזה שדבר שאין בו ממש אסור רק מדרבנן

אף שגם הנאה שאין בה ממש אסורה מדרבנן, אולם יש כמה נפ"מ להלכה מכך שאינו אסור מהתורה (מלבד האמור בגמ' שהנאה כזו אין בה מעילה), כדלהלן:

א. לצורך חולה שאין בו סכנה צ"ל מותר בכה"ג, אך לא באכילה ושתייה, כמוש"כ הרמב"ן (תורת האדם שער המיחוש ענין הסכנה עמ' ח. בדפוח אות עא) עפ"י הגמ' פסחים כה: ז"ל: "וכיון דאיסורא דרבנן, במקום חולי אפילו שאיב"ס מותר. ושמעין מינה דמתרפאין באיסוה"נ של דבריהם, כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בחו"ל אע"פ שאין בו סכנה. ומיהו לענין אכילה אין לנו [לכאורה כוונתו שאכילה אין לנו ראייה להתיר], אפשר שעשאוים כשל תורה שלא להתרפאות בהם אלא במקום סכנה". ואמנם הר"ן (פסחים ו: מדפי הרי"ף) מפקפק בהיתר זה, שמא התירו בגמ' שם דווקא בשלא כדרך באיסור תורה ולא באיסור דרבנן כדרכו. וברמ"א (יו"ד סי' קנה ס"ג) הביא הלכה זו בשם יש אומרים [אך לא הביא חולק בזה. ובשו"ע שם לא הזכיר דין זה], ומוסיף - ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור, כיון שאין בו סכנה. ונראה שכך נקט להלכה¹.

ב. בגמ' שם מובא שרבי יוחנן בן זכאי ישב בירושלים בצל ההיכל ולימד תורה, ונהנה מהצל. וביארה הגמ' טעם ההיתר, מפני שההיכל לתוכו עשוי. וביארו המפרשים שזו הנאה שלא כדרך. אלא שקשה, שהנאה שלא כדרך אסורה מדרבנן, ומדוע ישב שם ריב"ז. יש שתירצו שמשום חשיבות תלמוד תורה הותר. ובשעה"מ ביאר שמאחר שהשיבה בצל היא גם הנאה שלא כדרך וגם אין בה ממש, מותר. א"כ מצאנו ב' אופנים נוספים שאפשר שמותר בהנאה שאין בה ממש, לת"ת דרבים, וכן כשהנאה היא שלא כדרך. אמנם בחידושי רבינו דוד כתב שאפשר שאילו היה ההיתר משום הנאה שאין בה ממש לא היו מתירים כשיש צורך.

ג. מבואר בגמ' שם שהאומנים שעבדו בקודש הקדשים היו נכנסים בתוך תיבות, כדי שלא יזונו עיניהם מקה"ק. ומבואר בגמ' שזו רק מעלה, ומעיקר הדין מותר. ורש"י מפרש שלולי המעלה לא היו מטריחין אותם, שכשאי אפשר [כלומר שנצרך] לא גזרו רבנן. ותוס' סובר שההיתר היה משום צורך גדול של ביהמ"ק היו מתירים אילולי המעלה שעשו. הרי שבמקום צורך גדול היו מתירים.

ד. בדברי רבינו דוד שם יש צד שבהנאה שאין בה ממש וגם היא הנאה הבאה בע"כ מותר [אלא שקשה מסוגיא דצל היכל. וצ"ע].

ריח פת של איסור הנאה - אסור להריח ריח פת חמה בפסח, כן הביא הפמ"ג (או"ח א"א סוס"י ריז) בשם האליה רבה (ס"י תמו סוס"ק ז) בשם האיסור והיתר. לכאורה צ"ב למה הדגישו איסור בפת חמה

ד. השו"ע (או"ח סי' שכח ס"ט) פסק בשם הראשונים שחשאיב"ס מותר לאכול בישולי עכו"ם. מדוע שונה משאר איסורי דרבנן שלא הותרו, כנ"ל? וראה בפמ"ג שם שלא הותר זה אלא בשבת שמאחר שהותר מעשה שבת לא החמירו בזה, אבל ביום חול אסור [יל"ע האם נפ"מ עפ"י לאכילה לחושאיב"ס בשבת גם בשאר איסורים]. אמנם המשנ"ב שם (ס"ק יט) תירץ בשם הפמ"ג שבישול עכו"ם שונה משאר איסורי דרבנן, שאין איסורו מחמת עצמו.

דווקא, והרי ריח הוא הנאה שיש בה ממש, וא"כ צ"ל שאין הבדל בין פת חמה לצוננת. והנה אם ההגדרה היתה שריח יש בו ממש מחמת שהבעירה הופכת את הממש לריח, היה מקום לדון אם יש בריח ממש בפת חמה וכן בצוננת. אבל להאמור שבכל ריח מעצם הדבר נחשב הנאה שיש בה ממש, א"כ כל ריח מפת, ואפילו צוננת, הוא ריח שאסור מדאורייתא. ובפשטות צ"ל שגם בצוננת אסור להריח, אבל דיברו בהווה, שהריח החזק והנעים הוא בחמה. אמנם אפשר שמסיבה נוספת הדגישו פת חמה, שרק ריח פת חמה אפשר שנקראת עומדת לריח, מאחר שמעוניינים בריח לעורר התיאבון, מש"כ פת צוננת שאינה עומדת לריח ואיסורה רק מדרבנן, כמבואר בהקדמה בערה [ובאינו מתכוון יש מתירים כדלעיל]. וצ"ע [וכשעובר בשוק ומריח פת חמה בפסח, ואינו מתכוון, יתבאר בעז"ה בסוגיית הנאה הבאה בעל כרחו, וע"ע מחלוקת החיי אדם והחפץ חיים בכע"ז, מובא בס' חפץ חיים פ"ו ה"ה].

הנאה מצל של איסורי הנאה - הבאנו מהגמ' בפסחים שם שריב"ז היה יושב בצילו של ההיכל ודורש כל היום. ודנה הגמ' כיצד מותר לו ליהנות מצל ההיכל. והרי צל היא הנאה שאין בה ממש, ואין איסורה מהתורה, וע"כ שלכה"פ מדרבנן צ"ל אסור. אלא שק' א"כ מה תירצה הגמ' שהיכל לתוכו עשוי, והוי הנאה שלא כדרך, והא צ"ל אסור מדרבנן. הובאו לעיל תירוצי רבינו דוד ושעה"מ.

אמנם במשנה בע"ז (מח): נאמר שאסור לישב תחת אשירה בימות החמה, וכן אין זורעין תחתיה בימות החמה [אף שהיא הנאה שאין בה ממש, צ"ל שאיסורו מדרבנן, ובפרט משום חומרא דע"ז]. ובתוס' (בע"ז שם ובפסחים שם) הק' מ"ש הנך מהמובא לעיל שמותר לשבת בצל היכל, ותי' שאני היכל שלתוכו עשוי, ועוד משום חומרא דע"ז. משמע שסובר התוס' שהיכא שלתוכו עשוי וכן אין בו חומרת ע"ז מותר ליהנות מהצל ואין גם איסור דרבנן. וצ"ע מ"ש מקול ומראה שמדרבנן אסורים. ואמנם לפי השעה"מ שביאר שבצירוף ב' דרבנן הותר לא קשה, אלא שמתוס' מוכח שאינו סובר כן, שהרי לתירוצו השני לולי חומרא דע"ז צ"ל מותר אפילו כשעשוי לצל, וק' מ"ש מקול ומראה שאיסורא איכא? ואמנם, לפי תי' התוס' הראשון שהיכל לתוכו עשוי ואין בוה אפילו איסור דאו', יל"פ שבזה לא אסרו אפילו מדרבנן, שבהנאת חוץ כלל לא נהנה מקודש, ואילו הנאה שאין בה ממש נשאת באיסור דרבנן, אבל לתי' השני שהחמירו משום חומרא דע"ז מבואר שבשאר איסוה"נ מותר לשבת תחת הצל אפילו כשמתכוון, ואמאי, הא הנאה שאין בה ממש אסורה מדרבנן. ושמא יש לדחוק ולומר שגם לתי' זה לא התירו אלא כשיש צורך כגון תלמוד תורה דריב"ז, וכמו שביארו. ומ"מ הקשו התוס' מאשירה אולי משום ששם משמע שאסור אפי' לצורך מצוה. וצ"ע.

סיכום העולה מהדברים:

א. הנאות שאין בהם ממש הן הנאות שאינן בגופו של האיסור. לכן קול נעים המופק מהאיסור, מראה איסור יפה, אור הבא משלהבת איסוה"נ וכדומה, אין בהן ממש, שאינם מעיקר וגוף האיסור, אלא שהאיסור גורם. הנאה זו אינה אסורה מהתורה אף באיסורי הנאה, אלא מדרבנן, גם אם הדבר האסור עומד לאותה הנאה, וכוונת המשתמש ליהנות.

ב. וכן הנאה מצל של איסור הנאה אסורה מדרבנן כנ"ל, ומש"כ בפסחים שריב"ז ישב בצל ההיכל, נאמרו מספר תירוצים, ובהם, שבמקום ת"ת דרבים לא אסרו, או שכשהאיסור מטרתו אחרת ואינו עומד להנאה זו, ובצירוף שהיא הנאה שאין בה ממש, מותר. או ששם היא הנאה שלא כדרך בצירוף הנאה הבאה לו בעל כרחו, ולכן מותר. מסתבר שניתן להקל עפ"י היתרים אלו לא רק בהנאה מצל, אלא בכל הנאות שאין בהן ממש [מלבד התירוץ האחרון הנ"ל, שהנאה שאין בה ממש חמורה יותר. וע"ל מש"כ בשיטת התוס'].

ג. מאחר שהנאות אלו איסורן מדרבנן, מותרים לצורך חולה שאין בו סכנה. וכן מוכח שלצורך גדול למצוה התירו [כדמוכח מהאומנים בקודש הקדשים, ומת"ת דרבים בצל היכל].

- ד. וכן בשעת הצורך כשאותה הנאה שאין בה ממש היא גם הנאה הבא על כרחו, או גם הנאה שהאיסור לא עומד לאותה הנאה.
- ה. הנאת ריח מוגדרת כהנאה שיש בה ממש, ואיסורה מן התורה, בין אם הריח מעצם האיסור, ובין אם הוא מעשן שריפת הסמנים. ואפילו כשכבר התפזר העשן [ודווקא אם הריח הוא מהדבר האסור, ולא מהמעורב בו].
- ו. וכן פת חמה שעולה ריחה אסור ריחה מהתורה [כשמתכוון]. וראה לעיל הדין בפת צוננת.
- ז. הנאה מאור העולה משלהבת של נר ע"ז ומשמשיה מותרת, שאין בשלהבת ממש, ולא גזרו מדרבנן, דע"ז מאיסא. בשאר איסורים אסור מדרבנן ליהנות משלהבת זו.
- ח. כל ההנאות שאין בהן ממש שנאמר שאיסורן מדרבנן הוא רק כשההנאה כבר קיימת, והוא נהנה, אבל להשתמש באיסור ולהפיק ממנו הנאה, כגון להדליק נר איסוה"נ, או להפיק צלילים מכלי איסוה"נ, הוא איסור תורה, אף שהתוצאה היא הנאה שאין בה ממש.

הרה"ג ישראל מאיר פלמן שליט"א

מרבני כולל
'מדרש אליהו' אלעד

קדימה בברכות הנהנין בחשוב וחביב

פתיחה - בדיני קדימה בברכות, קי"ל (מ"ב ריא, ט) שאם ברכותיהם שוות החשוב קודם, ולכן אם יש לפניו מין שבעה הרי הוא קודם לכל אפילו כנגד פרי אשר חביב לו יותר, ואם ב' המינים הם ממין שבעה מקדים המין הקרוב בפסוק לארץ, דהיינו לפי הסדר הבא: זית, תמר, ענב, תאנה, רימון. ובאין ברכותיהם שוות [העץ והאדמה] חביב קודם אפילו נגד שבעת המינים.

והשאלה שנשאלת היא באחד שהיה לפניו תמר תפוח ובננה, ודרגת החביבות אצלו הוא א - תפוח, ב - בננה, ג - תמר. על מה יברך ראשון, אם יברך על התפוח החביב לו ביותר, הרי בברכותיהם שוות אזלינן בתר מין שבעה וא"כ תמר קודם, ואם יברך על התמר הרי בשאין ברכותיהם שוות חביב קודם והבננה יותר חביבה לו מן התמר, ואם יברך על הבננה הרי התפוח יותר חביב לו מן הבננה, ואם יברך על התפוח הרי בברכותיהם שוות מין שבעה קודם, וחוזר חלילה.

שורש ההבדל בין ברכותיהם שוות או שונות

הנה שורש הספק שלפנינו תליא בטעם החילוק, אמאי בברכותיהם שוות אזלינן בתר מין שבעה, וכשאין ברכותיהם שוות אזלינן בתר חביב. בפשוטו נראה שהחילוק הוא שבאין ברכותיהם שוות הנידון איזה ברכה עדיפה, ועלינו לדון בברכה שמברך איזה מעלה יש בה, ובזה אמרינן דברכה על חביב היא ברכה עדיפה מחמת חביבותו אצל הגברא המברך ולפיכך ראוי ליתן עליו שבח והודיה להקב"ה תחילה אף שאין מעלה בעצמותו של פרי. משא"כ בברכותיהם שוות הנידון על איזה פרי יש להחיל עליו הברכה והשני יהיה נגרר לו [וכמש"כ הב"י בסי' ר"ו ובסי' רי"א בשם הרשב"א והעתיקו הרמ"א לדינא בסי' רי"א סעי' ה', שבברכותיהם שוות אם יברך על האיננו חשוב תחילה אינו פוטר בברכתו על החשוב ממנו אא"כ כיוון עליו בברכתו לפי שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא בלא כוונה, וע"ש במ"ב ס"ק ל"ב], ולפיכך הנידון בזה במעלת החפצא של הפרי, דהסברא נותנת שראוי שהברכה תחול על הפרי החשוב והפחות חשוב יהיה נגרר, אבל באין ברכותיהם שוות אין כאן פוטר ונפטר דהא יש לכל אחד מהם ברכה בפני עצמו, רק הנידון על הגברא באיזה שבח ראוי לו לפתוח, ובזה אזלינן בתר הרצוי והחביב בעיניו ביותר דעליו ראוי שישבח עליו תחילה להקב"ה, אבל בברכותיהם שוות שראוי שהברכה תחול על הפרי שהוא בעצמותו חפצא חשוב, לפיכך אזלינן בתר מין שבעה שהיא מעלה בחפצא ולא בתר מעלת חביב שאינה מעלה בעצמותו של הפרי אלא רק בחיובו כלפי הגברא המברך.

על פי הדברים הללו נבוא לדון גבי נידון דידן - לכאורה הדבר תלוי תלוי בפלוגתא של המחבר והרמ"א, כיון דשנינו שהברכה חלה על מה שמברך והשאר הוא נגרר, וכדמבואר בסי' ר"ו סעי' ו' גבי נפל תורמוס מידו, ושנינו שם שלפי לדעת המחבר חלה הברכה רק על מה שבידו, ואילו לפי דעת הרמ"א חלה הברכה על מה שכיוון עליו בהדיא בברכתו והשאר נפטר מחמת גררא, א"כ בברכותיהם שוות דהיינו כלפי התמר והתפוח הרי חלות הברכה הוא על המין שבעה שאינו חביב, ומעתה כשדנים על הברכה איזה מעלה יש לה, יש לו לברך על הבננה מדין חביב, שהרי על התפוח בכל גווני לא יברך אלא יפטור ע"י התמר, וא"כ כשמברך על הבננה הרי הקדים ברכה שהיא חשובה ביחס לתמר. ורק לרמ"א כשיברך על התמר ויכוון בהדיא גם התפוח הרי חלות הברכה חייל נמי על התפוח, לפיכך לדבריו יש לו לברך על התמר ויכוון בהדיא לפטור גם את התפוח, ובזה שפיר נמי אית ביה מעלת חביב.

ולפי זה למחבר יברך על הבננה אשר נמצאת בדרגת חביבות השניה ואילו לרמ"א יברך על התמר אשר נמצא בדרגת חביבות השלישית.

עוד אפשר לומר בנוסח אחר - בדאמת מעלת חביב עדיפה על מעלת מין שבעה, ומעיקר דינא אין חילוק בין ברכותיהם שוות לאין ברכותיהם שוות, אלא כשברכותיהם שוות אין בהקדמת מין שבעה סתירה לעדיפות החביב, שהרי בברכתו כלולה הודאה על כל מה שיאכל והמין החביב בכלל, שהרי הקדמת החביב הוא בדיני הגברא שראוי שהמין החביב בעיניו עליו הוא יודה ויתן שבח להקב"ה ויקדים שבח זה לאחרים, וזה שייך רק כשיש לפניו שני שבחים והודאות שאז אם יקדים את השאינו חביב נמצא שדחה את הודאתו על הדבר שחביב בעיניו, אבל בברכותיהם שוות הרי בברכתו האחת כלולה גם הודאה על המין החביב לו, ולא איכפת לו שחלות הברכה הוא על האחד ובוה הוא פוטר את השני, דמ"מ עיקר ענין השבח על החביב בעיניו מתקיים כיון שכלול בו גם המין החביב בברכה זו, וכאשר אפשר לקיים שניהם אמרינן שחלות הברכה יהיה על המין החשוב בחפצא שהוא המין שבעה, דמ"מ בזה הוא גם מודה עתה להקב"ה על הדבר החביב^א.

על פי הדברים הללו נבוא לדון גבי נידון דידן - כאשר מברך על התמר מתקיימת בו מעלת חביב שיש לו להקדים את התפוח לבננה, דאף שאין מחיל את הברכה להדיא על התפוח מ"מ הוא פוטר בברכתו זו. וא"כ כשיש לפניו בננה ותפוח החביב ממנו, ועומד לפניו או לברך על הבננה שהוא פחות חביב מהתפוח או על דבר שלישי שעל ידו הוא פוטר את התפוח החביב, פשיטא שיברך על הדבר השלישי כי בזה הוא פוטר את התפוח ומתקיימת קדימותו. ולפי"ז לכו"ע יברך על התמר אשר נמצא בדרגת החביבות השלישית.

דברי אמו"ר הגר"צ פלמן זצ"ל - הנה האריך בענין זה, ונביא דבריו, וז"ל: 'דהנה מסברא נראה שיברך על התמר, וכדחזינן כעין זה בזבחים דף צ' ע"ב, לענין סדר קדימת הקרבנות, דקי"ל דקדשי קדשים קודם לקדשים קלים, מיני זבח קודם לעוף שנמלק, חטאת קודמת לעולה אפילו חטאת העוף לעולת בהמה, וא"כ אם יבאו מעשר בהמה וחטאת העוף מעשר בהמה קודם אף שהוא קדשים קלים. ודנה הגמ' היכא שיבוא חטאת העוף ועולת בהמה ומעשר בהמה איזו מהן קודם להקרבה, חטאת העוף (שהיא קודמת לעולת בהמה) האיכא מעשר בהמה (שהוא קודם לחטאת העוף), מעשר בהמה (שהרי הוא מין זבח) האיכא עולת בהמה (שצריכה להיות קודמת למעשר מפני שהיא כליל), עולת בהמה איכא חטאת העוף דקדמה לה. ומסקנת הגמ' (וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהלכות תמידין ומוספין ה"ח) דמעלת מעשר בהמה הוא מפני שהוא מין זבח ואותו מעלה נמצאת בעולת בהמה ביותר שאת וא"כ מעשר בהמה מתבטל ונשאר רק חטאת העוף ועולת בהמה, ונמצא מקדים קודם חטאת העוף ואח"כ העולה ואח"כ המעשר, וא"כ הכא כל מעלת הבננה משום החביבות וזה נמצא בתפוח ביתר שאר וא"כ הבננה מתבטל ונשאר תמר ותפוח ונמצא מברך על התמר ופוטר את התפוח ואח"כ מברך על הבננה [א"ה - ועי' בחכמת שלמה בהגהות בשו"ע סי' רי"א סעי' ו', וכן בשערי תשובה שם

א. והנה איתא ברמ"א בסי' רי"א סעי' ה' ומ"ב ס"ק ל"ג שבברכותיהם שוות אם בירך על המין הפחות חשוב מחבירו כגון שיש לפניו מין שבעה ושאר פירות ובירך על השני, אינו פוטר את המין החשוב אא"כ כיוון עליו בהדיא בברכתו. לפי שאינו בדין שיפטר מי שאינו חשוב את החשוב. ולכאורה לפי המבואר, כל זה דוקא כשאחד מהם מין שבעה ובירך על המין השני, אבל אם שניהם אינם ממין שבעה ובירך על האיני חביב, לכאורה אינו צריך לחזור ולברך שוב על החביב, מאחר שחביב אינה מעלה בחפצא א"כ תרויהו חשיבי אכילה אחת, ולא שייך בהו הסביר דהמין אינו חשוב יפטר את החשוב. והפלא שברשב"א שהובא בב"י (בסי' ר"ו, ובסי' ר"א) איתא, דה"ה באגוזים ותפוחים ובירך על התפוחים, והאגוזים חביבים לו יותר, לא נפטר האגוזים בברכת התפוחים. ובע"כ צ"ל דבחביב איכא נמי מעלה בחפצא אך אינה אלא מעלה יתירה, [ועיקר ענינה הוי כלפי הגברא], ולכן כשיש מין שבעה יברך על המין שבעה מחמת מעלותו העצמית שהיא מעלה בעצם הפרי, אבל כשאין מין שבעה, מחמת המעלה יתירה הנ"ל נעשה הפרי חשוב יותר, ותו אין נגרה. וע"ע במ"ב סי' ר"ו ס"ק כ"ו שהביא פלוגתא לגבי אותו המין ממש, דבירך על הפירות והביאו לו אח"כ פירות יפים יותר ולא היה דעתו בברכתו לפטור היפים, דדעת המג"א שצריך לחזור ולברך, ודעת הא"ר שאין צריך כיון שהוא מין אחד. והיינו שלכו"ע יש מעלה לחביב, והנידון אם באותו המין ממש נמי יש מעלה או שמסתם נמי חשיב שדעתו לאכול מכל אותו המין.

קדימה בברכות הנהגין בחשוב וחביב * מאמרים הלכתיים

סק"ט בשם שו"ת פנים מאירות, שהביאו ראיה זו לענין ספיקת המגן אברהם. וע"ע בתוס' בב"מ דף ל"ג ע"א ד"ה אבדתו, ובתוס' בזבחים שם ד"ה חטאת].

שיטת מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל - דיש לדחות הדמיון מסוגיא דזבחים להך דהכא, משום דהתם גבי קרבנות כל הנידון הוא בדיני קדימה בסדר ההקרבה איזה קרבן להקריב תחילה, שהרי כולן קרבים לבסוף, והנידון הוא בסדר ההקדמה מי קודם למי, ובוה אמרינן התם בגמ' האי טעמא דמעלת מין זבח שיש למעשר בהמה יותר מחטאת העוף להקדימו לחטאת, בטלה מעלה זו במעלת מין זבח שיש גם לעולת בהמה ויתירה היא במעלתה שהיא ג"כ קדשי קדשים, והיא קודמת בדיני הקדימה, וכיון דחטאת העוף קודמת לעולת בהמה מגוזה"כ, א"כ במעלת הקדימה היא הקודמת תחלה. משא"כ הכא בניד"ד, הנה הא דבברכותיהן שוות אזלינן בתר מעלת מין שבעה והוא קודם לחביב, ובאין ברכותיהן שוות אזלינן בתר מעלת חביב וליכא מעלת מין שבעה וחביב קודם, שני נידונים אחרים הם, דבאין ברכותיהן שוות הנידון הוא בדין קדימה, איזה ברכה לברך תחלה בפה"ע או בפה"א, ובוה אזלינן בתר החביב ומברך עליו תחלה, ובברכותיהן שוות הנידון הוא על מה לברך, ואין הנידון בדיני קדימה איזה ברכה להקדים, שהרי מברך ברכה אחת על שתיהן, והנידון על איזה מהן לייחד הברכה, ובוה איכא למעלת מין שבעה שראוי לייחד עליו הברכה.

וא"כ יש לומר, דאף אי נימא דהמעלה שיש לבננה יותר מהתמר מפני שחביב הוא ממנו, בטלה מעלה זו בתפוח שחביב עליו טפי, והדר בטל התפוח בתמר שהוא מין שבעה, אפ"ה אפשר דהכא שפיר ימשך הגלגל, והבננה יחזור ויקודם לתמר, שהרי מה שהתפוח התבטלה לתמר זהו נידון אחר לגמרי, דהרי התפוח והתמר ברכותיהן שוות, והנידון ביניהם הוא לא לענין קדימה, אלא לענין על מה לברך ולייחד הברכה, ולענין זה קודם התמר שהוא מין שבעה לתפוח ועליו מברכים, אבל כשחוזרים ודנים לגבי הבננה והתמר שאין ברכותיהן שוות, שבהם הנידון הוא על ענין הקדימה, איזו ברכה לברך תחילה ואיזה ברכה לאחריו שהוא נידון אחר לגמרי, לענין זה לא הוכרע קודם לכן שהתמר קודם לו בברכה, ואכתי יש לומר, דגם אחרי שהתמר קיבל את מעלתו ביחס לתפוח שעליו ראוי לברך, לא נקבע בזה מעלה בתמר גם ביחס הנידון של אין ברכותיהן שוות שיש בינו לבננה, שזה נידון אחר איזו ברכה להקדים תחלה, ומה שהתבטלה מעלת הבננה בחיבות לגבי התפוח שחביב יותר, ונקבע שעל התפוח יש דין קדימה לברך עליו תחלה, זה לא מחייב שבשעה שהברכה חזרה לתמר בנידון של ברכותיהן שוות, דמשום מין שבעה נקבע שעל התמר יברך ולא על התפוח, לא יתעורר שנית הנידון איזה ברכה יקדים תחילה, אם בפה"ע על התמר, או בפה"א על הבננה שחביב יותר מהתמר, וזה נידון אחר, ואין להכריע מסוגיא דזבחים לענין זה, דהתם בכל הג' קרבנות שלפניו זהו אותו נידון מה להקדים ומה לאחר, ולענין זה בטלה מעלת מעשר בהמה והגיע לבסוף לחטאת העוף ונקבע דין הקדימה לחטאת העוף תחלה וכנ"ל.

שיטת מרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל בעל 'הקהילות יעקב' - לאחר שהתפלפל בזה אמר, דמסברא נראה שצריך לברך בפה"ע על התמר תחילה, והטעם לזה, דהנה דין קדימה באין ברכותיהן שוות דחביב קודם, אינו דין באכילה אלא דין בברכה, שצריך לברך את השי"ת על החביב תחלה, והכא אם יברך בפה"ע הרי הברכה קאי גם על הפרי העץ החביב יותר מפה"א א"כ נמצא שצריך את ה' קודם על החביב יותר, אלא דכשאפשר עדיף גם שייחד את ברכתו על החביב קודם, אבל הכא שא"כ לייחד הברכה על החביב קודם שהרי יש עמו תמר משבעת המינים (וכל הקודם בפסוק קודם לברכה) שעליו צריך לייחד את הברכה, ע"כ יברך את עצם הברכה על החביב קודם דהיינו שיברך בפה"ע שברכה זו קאי גם על הפה"ע החביב יותר מהכל, ובוה הקדים לברך את השי"ת גם על החביב יותר, ונתקיים בזה ג"כ מעלת חביב, אלא דלגבי התייחדות הברכה והאכילה צריך לייחדו על התמר שהוא משבעת המינים, כיון שלגבי ברכת בפה"ע שברכותיהן שוות הוא קודם, אבל מ"מ עיקר הברכה צריכה להיות בפה"ע הגם שיאכל את הכתוב קודם בפרשה כי בזה שמברך בפה"ע מקדים למעשה לברך על החביב יותר מהכל הגם שלא יאכלנו ראשון. ומרן הקה"י הוסיף לדון דאפשר שענין חביב הוא רק אם גם יאכלנו קודם דאו התייחדות הברכה היה ע"ז, אבל מסברא

אמר שנראה לו יותר שאם למעשה בברכתו בירך את ה' על החביב יותר הרי זה קודם אפי"פ שלא אכלו ראשון. עכ"ד.

ב' הערות בדיני קדימה בברכות

א. במנהג העולם בקידושים (בשבת בביהכנ"ס) לברך בורא מיני מזונות על הקוגל, על אף שיש בשולחן ביגלה וקרקרים שלמים:

לכאורה לאו שפיר עבדי מפני שני טעמים, א. לפי שראוי לברך על השלם, וכדמבואר בסי' קס"ח סעי' א' היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם הכל ממיין אחד מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר וקטן והחתיכות פת נקיה וגדולה. וכתב המג"א (סי' רי"א סק"א, והעתיקו המ"ב שם סק"ד) הטעם לפי שמעלת שלם עדיף מחביב, ע"ש. [וכן כשאוכל חמין (טשונים) ויש בו תערובת של שעועית ותפוחי אדמה חתוכים, יברך על השעועית שהוא שלם, אף אם התפוח"א חביב עליו יותר]. ואם הם שוים בשלימות יברך על החביב, ואם הם שוים בחביבות יברך על הגדול, כדמבואר במ"ב סי' קס"ח סק"ט"ו ובשעה"צ סק"י"ב.

ב. שראוי לברך על שאר מיני מאפה ולא על הקוגל, משום דחשיבי טפי דמהני בהם קביעות סעודה, וכמש"כ הרשב"א בברכות דף מ"ב ע"ב בהא דבירך על הפרפרת פוטר מעשה קדירה אפי' כשלא היה מתכוין לפטרו כיון דפרפרת חשיבה טובא משום דאיהו פת ומעשה קדירה לאו פת, וכ"כ שם בדף מ"א ע"א דדוקא פרפרת שהיא חשובה פטרה מעשה קדירה אבל מעשה קדירה לא פטרה את הפרפרת מהסתם לפי דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב דרך גררה אלא דרך כוונה. [והב"י בסי' רי"א הביא לדברי הרשב"א הנ"ל לדינא שאם הקדים ובירך על הפחות חשוב אינו פוטר את המין החשוב יותר אא"כ היה דעתו עליו בברכתו, והעתיקו הרמ"א בסעי' ה' להלכה]. וע"ש במ"ב סי' ק"ל דאפי' היו שניהם לפניו על השלחן בשעת ברכה בעינן שיתכוין לו בפירוש לפטרו]. וכ"כ בסדר הנהגין לשו"ע הרב פ"ט אות ז' דיש לברך מזונות על פת הבאה בכסנין ולא על המעשה קדירה, ואם בירך על מעשה קדירה (ולא כיוון בהדיא על שאר מיני מזונות) אינו פוטר פת הבאה בכיסנין, אלא שלמעשה כתב שאין לברך מפני שיש חולקים על דין זה. [ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל העיר על סיוס דברי הגר"ז, דכיון דהב"י והפוסקים לא הביאו חולק על דברי הרשב"א, והב"י והרמ"א העתיקו כן בסתמא לדינא, וגם הגר"ז לא ציין מי החולק על הרשב"א, לכן בדינא דהרשב"א במין ז' וחביב מן הדין יש לחזור ולברך אף בדיעבד, וכן

ב. והנה במש"כ הרמ"א שאם היה דעתו עליו בהדיא מהני, לכאורה זה רק שלישט הרמ"א, אבל לדעת המחבר אף זה אינו מהני, דיעוי' בסי' ר"ו סעי' ה' לענין בירך על התורמוס ונפל מידו, דלדעת המחבר לעולם צריך לחזור ולברך אף אם היה דעתו עליו לאוכלו בשעת ברכתו, לפי דחלות הברכה חייל רק על מה שבידו והשאר נגרה אחר זה ממילא, וכשנפל מידו דאין לברכתו על מה לחול תו הוי ברכתו לבטלה. ולדעת הרמ"א אם היה דעתו עליו בפירוש בשעת ברכתו חייל הברכה אף על זה, ורק לא כיוון עליו בפירוש רק בסתמא בזה נפטר בדרך גררה וכשנפל על מה שכיוון צריך לברך עליהם שוב. ונמצא דלדעת המחבר שאף אם דעתו עליו בהדיא נמי לא חייל הברכה עליו רק דרך גררה, א"כ כשבירך על הפחות חשוב אף שיהיה דעתו בהדיא נמי על החשוב יצטרך לברך שוב על החשוב, לפי דאינו בדין שיפטור האינו חשוב את החשוב דרך גרירה. והפלא הגדול שהב"י העתיק לדברי הרשב"א, ובסי' ר"ו פסק שחלות הברכה הוא רק על מה שבידו ולא על מה שכיוון עליו. וראיתי ליישב, דמה דבעלמא סגי ברכה אחת לכל מה שאוכל, אינו לפי שהברכה חייל על כל אותו המין, שהרי שנינו שאין הברכה חייל כ"א על מה שבידו או על מה שכיוונו להדיא, אלא שהברכה חייל על האכילה וכל שנחשב לאכילה אחת הרי הוא נפטר בברכה, אבל אם נחשב לב' אכילות אפילו שהברכה הוא אותו ברכה על שניהם לא תפטר הברכה את האכילה השניה, וזה מתבאר מהגמ' בברכות דף מ"ב ע"ב שיין שבתוך המזון אינו פוטר את היין שלאחר המזון משום שזה לשרות וזה לשתות. ולכן היכא שהמין השני הוא יותר חשוב אינו ראוי ליגרר ולהחשב אכילה אחת עם המין הראשון ואינו פוטר אלא א"כ מברך על החשוב שבזה נגרה השאינו חשוב בתר החשוב לעשותו אכילה אחת. מעתה חידש הרשב"א שאך שהדבר החשוב אינו נעשה אכילה אחת עם הדבר הפחות חשוב, מ"מ ע"י שיכוון עליו בהדיא בתחילה בשעה שמברך עליו הרי עשוהו לאכילה אחת, אבל אין הכוונה שהברכה חילה נמי על זה אלא שבכה"ג הוא נעשה לאכילה אחת. ונמצא שלמחבר הכוונה עשוהו לאכילה אחת, ולרמ"א עשוהו כאילו שמברך עליו.

קדימה בברכות הנהנין בחשוב וחיוב + מאמרים הלכתיים

מתבאר מדברי המ"ב דאם בירך על מין שאינו ממין ז' וגם אינו חביב ולא היה בדעתו להדיא לפטור גם את המין החביב צריך לחזור ולברך]. וע"ע ברמ"א בסי' קע"ו, ומסתימת דבריו משמע דמעשה קדרה פוטרת לפרפרת אפי' בסתמא כשלא נתכוין עליו בפירוש, ודלא כהנ"ל, ויש ליישב ואכ"מ.

ב. מי שמקדש בביהכנ"ס ואח"כ מקדש שנית בביתו כדי להוציא את ב"ב ושותה היין, יש להסתפק שמא בזה צריך להקדים תחילה ברכת המוציא:

הנה מדיני קדימה צריך להקדים ברכת המוציא לברכת היין כדמבואר בשו"ע סי' רי"א סעי' ד' ה' (משום שלחם קודם ליין בפסוק ארץ חטה ושעורה וגפן), וגם בשבת בעי לאקדומי ברכת המוציא לברכת בפה"ג, כדאיתא בטור סי' רע"א סעי' ט' בשם הירושלמי דמה"ט צריך לכסות הפת בשעה שמקדש, כדי שלא יראה הפת בושתו שאין מקדשין עליו אלא על היין, לפי שיש לו דין קדימה בשארי מקומות (והעתיקו המ"ב שם ס"ק מ"א), אלא שאי אפשר לעשות כן שהרי צריך תחילה לעשות קידוש על היין להתירו באכילה, ואם יברך המוציא ולא יטעום ואח"כ יקדש ויברך בפה"ג (ויטעום יין ויאכל מזונות), הרי ברכת בפה"ג הוא הפסק בין ברכת המוציא לאכילה (עי' מ"ב סי' רע"א ס"ק כ"ג, וע"ע ברמ"א סי' קס"ז סעי' ו'), אבל בניד"ד שכבר קידש ויכול לאכול, א"כ לכאורה יהיה צריך להקדים המוציא או מזונות קודם ברכת היין.

ומרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל הוסיף להסתפק גם על השומע, דשמא הכא שמברך תחילה המוציא א"כ אפשר דאף ב"ב שעדיין לא שמעו קידוש צריכים לצאת תחילה בברכת המוציא שלו, ויטעם והם לא יאכלו, ומיד אח"ז יקדש ויוציאם בקידוש וישתה הוא את היין והם יאכלו לחם, דמה שיוציאם בקידוש לכאורה לא חשיב הפסק [שהרי אין הם צריכים לענות אמן, כדמבואר בשו"ע סי' רי"ט סעי' ה' דבשומע כעונה יצא אפילו בלא עניית אמן. ובעצם שמיעת הקידוש בין ברכת ב"מ לטעימת המזונות ויוציא בו מדין שומע כעונה, לא הוא הפסק כדקי"ל דהשומע קדושה באמצע שמו"ע שומע ומכוין למה שאומרים ובשמיעה שיוציא בו לא חשיבא הפסק, ודלא כדעת החולקים, וא"כ ה"נ דכוותיה, ושפיר מצי שומע ברכת בפה"ג בין ברכת ב"מ לטעימת הכוס], ונמצא דמקדים המוציא לבפה"ג.

אלא דיש לדון, דאפשר דתקנו חז"ל לעשות קידוש קודם המוציא, א"כ לעולם כך הוא הסדר שברכת הקידוש הוא קודם לברכת המוציא, ולפיכך לית ביה משום דיני קדימה דסי' רי"א, [וחשיב כמי שאינו רוצה לאכול משניהם בבת אחת שכתב הרמ"א (שם סעי' ה') שאינו מברך רק ע"ז שרוצה לאכול (ועי' בזה בתוס' אנשי שם בברכות פ"ו מ"ד שכתב דהא דחביב קודם היינו דוקא שאין קפידא לאכול זה קודם זה אבל אם דרך אכילתם ע"פ הרפואה או ממנהג' להקדים זה לזה מקדים אפילו אינו חביב), ויש להטעים בזה עוד עפמש"כ המ"ב בסי' רע"ג ס"ק י"ט דברכת בפה"ג דקידוש היום יסודה הוא ברכת המצוות ואינו משום ברכת הנהנין, ולפיכך ליכא ביה קדימה של ברכת הנהנין שצריך לעשותו רק לאחר ברכת המוציא], ולכך הכא שמוציא אחרים במצוות קידוש שפיר יכול להקדים ברכת בפה"ג לברכת המוציא. ומה דאיתא בירושלמי שצריך לכסות הפת בשעת קידוש משום בושתו, היינו משום שיש בושת בזה שקבעו מצוות הקידוש על היין ולא על הפת, אבל אחרי שקבעו על היין תו אין שום דין קדימה לברכת המוציא קודם לברכת היין שבקידוש.

ושו"מ שבדבר זה נחלקו האחרונים, דדעת הט"ז (סי' רצ"ט סק"ח) והכל בו (סי' ל"א) שבושת הפת היינו בזה שמקדשים על היין ולא על הפת, וכנ"ל, אולם המחצית השקל (סי' רע"א סק"ז) ביאר שהבושת הוא לפי שצריך להקדים ע"פ דיני קדימה ברכת המוציא לברכת היין של קידוש, ואם אינו עושה כן יש בכך בזיון לברכת המוציא, וכן ראיתי לדייק ממש"כ המג"א והפמ"ג (משב"ז ס"ק י"ב) שלפי טעם זה יכול לגלות את הפת אחר שבירך בפה"ג, ואם היתה בושת הפת מצד שאין מקדשין על הפת, א"כ לא היו מתירים לגלותו עד אחר ברכת הקידוש. (נלקט משיעורי הגר"צ פלמן זצ"ל).

מנהגים וטעמים - ט"ו בשבט

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

מצאנו בספרי ההלכה ובספרים הקדושים כמה וכמה טעמים במנהג הקדום לאכול פירות בט"ו בשבט: מגן אברהם - כבוד שמו של יום (קלא, טז). ערוך השולחן - כדי לתת שבח והודיה להשי"ת שמחדש הפירות משנה לשנה כדי להנות מהם בני אדם (רכה, ה). רמז לדבר: על פי הפסוק (תהילים קכב ד) "שבטי י"ה עדות לישראל להודות לשם ה'" כלומר י"ה שבט דהינו ט"ו בשבט נועד לישראל להודות לשי"ת בברכות וכל ברכה טעונה אמן לאחריה (תולדות יצחק, בשבלי המנהג ט"ו בשבט). יעב"ץ - כיון שהיום הוא ראש השנה לאילנות, לכן נוהגים להביא מיני פרות לברך עליהם כדי שיתברכו גידולי האילנות היום (סידור יעב"ץ ח"ב לחודש שבט אות טו ז). יש שכתבו בדומה: כי על ידי אכילת הפירות יזכרו שהוא ר"ה ויתפללו שיתברכו פירות האילן וכשם שמעמידים אילנות בבתי הכנסת בעצרת שהוא יום הדין לאילנות כדי להזכיר להתפלל עליהם כ"כ בט"ו בשבט (אדני פז סימן קלא). כנסת יחזקאל - כדי לזכור את דיני מעשרות וערלה ונטע רבעי התלויים ביום זה טעם אחר: כדי להדגיש את חביבות הארץ ומצוותיה. תורת אמת - לפי שעל פי רוב חל ט"ו בשבט בפרשת בשלח המסתיימת במחית עמלק, וט"ו בשבט בשנה פשוטה הוא ל' יום קודם פורים, לרמז שמיום שנחרב בית המקדש וניטל הטהרה ניטל ג"כ הטעם והריח והשומן שבפירות, וכשיעבור רוח הטומאה מן הארץ ויתגלה הטהרה ממילא יחזרו הטעם והריח בפירות כמו שהיה (ספר מטעמים החדש בשם ספר תורת אמת מהה"ק ר' ליב איגר מלובלין).

זמן אכילת הפירות בלילה או ביום - יש אומרים שיש לאכול בלילה (וכ"כ באלף המגן הנדפס במטה אפרים סי' תר"ס קו"א ס"ק ו' בשם א"א בשם ספר יל"ל, מועד לכל חי סימן ל אות ז), כדרך שאוכלים את הסימנים בליל ראש השנה ה"ה יש לאוכל בליל התקדש חג ראש השנה לאילנות ולדעת מהר"ם מרוטנבורג (בתשובה סימן ה) שווים הם להדדי, שסימנא מילתא למען ימתקו מגדים את תנובתם בכח הברכה שמברכים עליהם (וילקט יוסף שנה ט"ו קונטרס י סימן טו). ויש אומרים: שיש לאכול ביום, כיון שענין ר"ה לאילנות הוא ביום כי שרף הפירות בא מכח השמש (שבט מיהודה להרה"ק רבי אברהם איגר מלובלין ט"ו בשבט סעודת ליל שבת תרסח ד"ה נסתפקו שנסתפק בענין זה). טעם אחר: כיון שיש שנוהגים לומר ט"ו שיר המעלות (עיין מועד לכל חי סימן ל) ואין זמן תהילים בלילה (שבט מיהודה שם).

לימוד ותפילות בט"ו בשבט

לימוד הלכות הקשורות לט"ו בשבט - בט"ו בשבט ראוי ללמוד את ההלכות השייכות לט"ו בשבט, כגון ענייני ערלה, תרומות ומעשרות. הטעם: על שם שאמרו חז"ל (מגילה ד, א): "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענייניו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג" (מנחת יהודה ערך ט"ו בשבט).

לימוד הלכות מעשר - בעל האדר"ת כתב שביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר מספר הרמב"ם ובמסכת ראש השנה (יד, ב) וחזרתי לחדש דבר ויהא חשוב כקיום המצווה במעשר האילן, והתפללתי לה' שיזכני באותה המצווה בפועל ממש מן התורה (נפש דוד טו).

נוהגים לקרוא במשנה ובזוהר מענייני ט"ו בשבט, על פי מה שאמרו חז"ל: "כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם" (ראה מועד לכל חי סימן ל אות ח; כף החיים סימן קלא ס"ק צז).

מנהגים נוספים ללמוד בט"ו בשבט - נוהגים ללמוד מסכת תענית (ה, ב) מעשה "דאילן אילן במה אברכך" (קונטרס ברית משה פורים טו). נוהגים ללמוד פרק ראשון של ראש השנה שבו מוזכר שט"ו בשבט ראש השנה לאילנות (נחלת יוסף ח"ב מנהגים דף י'). נוהגים ללמוד ט"ו פרקי משניות בשעת אכילת הפירות (ליקוטי מהר"ם חגיז).

להתפלל על הצלחת גידול האילנות - ראוי להתפלל ביום זה על הצלחת גידול האילנות. אף שיום הדין לאילן הוא בחג השבועות ולא בט"ו בשבט כמבואר בגמרא (ר"ה טז, א), מכל מקום גם בט"ו בשבט יש דין ומשפט לפירות האילן כיון שהוא יום התחלת גידולם (ארני פז סימן קלא).

להתפלל על הגפן - יש שכתבו שיש להתפלל על הגפן שיהיה מצוי במשך השנה כדי לקיים בו מצות קידוש (הובא באור ישראל מב קובץ 4 בשם הבן איש חי).

עניינים שונים

אכילת אתרוג וברכת שהחיינו - המנהג לעשות מרקחת מהאתרוג עם צוקע"ר כדי להעלותו על השולחן בליל ט"ו בשבט ר"ה לאילנות בכלל הפירות שיברכו עליו מאנשי הבית איש או אשה (אלף המגן הנדפס במטה אפרים סי' תרס קו"א ס"ק ו בשם א"א בשם ספר יל"ל).

אולם אין לברך ברכת "שהחיינו" על ריבה שנעשתה מן האתרוג שנטל למצות ארבעת המינים [גם לדעות הסוברות שמברכים ברכת "שהחיינו" על אכילת אתרוג], הואיל ובדרך כבר ברכת "שהחיינו" ביום טוב של סוכות בעת נטילת האתרוג עם הלולב, ובזה נפטר מברכת "שהחיינו" על אכילת האתרוג, כשם שמי שבירך ברכת "שהחיינו" בשעה שראה פרי חדש ששוב אינו חוזר ומברך בשעת אכילתו (לקט ישר או"ח עמוד קמט ענין ב, משנ"ב רכה ס"ק טז).

תענית - אין מתענים בט"ו בשבט (שו"ע תקעב ג). הואיל וראש השנה לאילנות נזכר במשנה (ר"ה א, א) יחד עם שאר ראשי שנים, וכשם ששאר ראשי השנים א' ניסן וא' אלול וא' בתשרי אסורים בתענית, אף הרביעי שהוא ט"ו בשבט אסור בתענית (שו"ת רבנו גרשום מאור הגולה סימן יד, בגדי ישע לשל"ה). טעם אחר: כדי שיהיה ניכר שהיום הוא ט"ו בשבט והתחילה שנה חדשה לגבי דיני אילנות (בגדי ישע לשל"ה בשם מרדכי ר"ה סימן תשא). חתן וכלה: לא יתענו ביום זה, כיון שיום זה הוזכר בגמרא [בשונה מחודש ניסן שחתן מתענה בו] (מג"א תקעג א).

לבישת בגדי יו"ט - יש הנוהגים ללבוש בגדי יו"ט בט"ו בשבט, והטעם: כיון שט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות ואדם עץ השדה (ספר צמח צדיק בשם הרה"ק מרוזין, ליקוטי מהרי"ח סדר דיני ומנהגי ט"ו בשבט).

רמז ב'חמשה עשר בשבט' - בספר שערי ניסים הביא שכל המצוות התלויות בארץ מספרם י"ז כמנין טוב, רמזים בר"ת של התאריך חמשה עשר בשבט: ח' חלה, חדש, מ' מעשרות ותרומות, ש' שכחה לקט ופאה, ה' העומר, ע' ערלה עוללות, ש' שמיטה, ר' רבעי, ב' ביכורים, ש' שבע שמיטות [ויבלות], ב' בכור בהמה, ט' טבל.

תשובות הלכה למעשה שהשיבו ראש המכון ורבני בית ההוראה שליט"א

(נלקט מתוך שאלות רבות שנשאלים הרבנים מידי יום ביומו בקו ההלכה ובשו"ת און לייז)

קו ההלכה והכשרות 03-7528999

ימים א-ה בין השעות 09:00 ועד 23:30 יום ו בין השעות 10:00 ועד 13:00

מוריני ראש המכון הגרש"ז רווח שליט"א
זרעים

זנים שונים של פלפל חריף - כלאים

שאלה: שלום וברכה כבוד הרב, האם כמה זנים שונים של פלפלים חריפים שיש לי באותה אדנית, יש בהם בעיה משום איסור כלאיים?
תשובה: אין בזה כלאים.

פסטה מחו"ל שאיני יודע האם הכשרות מקפידה על איסור חדש

שאלה: הנה ידוע שיש איסור לאכול מהתבואה החדשה עד ממחרת הפסח. והיה לי מעשה שהסתפקתי בו, שהגיע לידי חבילת פסטה מחו"ל בהכשר שאיני יודע אם אותו גוף כשרות מקפיד על איסור חדש או לא, ולא כתוב על האריזה כלום בענין חדש, האם יהיה מותר לי לאכול מטעם ספק ספיקא, ספק חדש ספק לא חדש, ואת"ל שהוא חדש שמא הלכה כהב"ח ביו"ד סימן רצ"ג שמתיר של גוי בחו"ל? יוריני המור"ה כיצד לנהוג בזה.

תשובה: עצם הדין מבואר להדיא ברמ"א סי רצג סעי' ג, שסתם תבואה שרי מכח ס"ס, וכבר דנו בפוסקים מדוע אין דינו להיאסר למרות הס"ס שהרי יש לו מתירין לאחר הפסח. אולם האמת היא שלהלכה ממקור דין הרמ"א שהם דברי הרא"ש (כלל ב, א) אשר כבר כתב שדווקא על ידי תערובות יש לאסור גם בס"ס, אולם נידו"ד של ספק אם משנה זו או לאו וספק בשל גוי בחו"ל, אינו ספק בתערובת.

ולמעשה, בימינו יש בעיה לסמוך על הספק האם זה חדש, כי הדברים מאד ברורים, בפרט כשיש תאריך ייצור או פג תוקף שבבירור קצר אתה יודע מה התקופה ואפשר לחשב זאת לבד [לדוגמא קוסקוס ממרוקו בין החודשים אוקטובר לפסח הוא קרוב למאה אחוז באיסור חדש, והגם שבחודש ספטמבר ובחלק מן המפעלים אף באוקטובר יש גם וגם אולם ככל שממשיך הזמן הוא באיסור חדש ע"פ הרוב המוחלט חוץ מחריגים. והתוקף של הקוסקוס הוא לשנתיים כך שבתוקף של 11/26 כלומר זה היה בייצור ב 11/24 שהוא כבר באיסור חדש, ובמידע הלכתי לתגובות שדה גליון 177 ביארנו את כל חשבון ההובלה והטחינה, יעו"ש]. אם כן אם אפשר לברר בטל הספק. וכבר כתבו כעין זה בשו"ת אגרות משה (ח"ח יו"ד סי' מו אות ד). וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"א יו"ד סי' טו).

מכל מקום נכונים דבריך שללא בירור או אפשרות בירור, אפשר לסמוך על הס"ס. אלא שגם כאן העיר בספר אור לציון שם, שהספק לסמוך על דעת המתירים איננו שקול, כיון שרוב הראשונים

סוברים שחדש בחו"ל הוא דאורייתא, ולכן בסתם אין לסמוך על ס"ס, אלא אם לכבוד שבת ויו"ט. יעו"ש.

האם צריך לעשר הנבטה של קטניות בבית

שאלה: שלום רב, אנו מבטים בבית קטניות וכד' (כמובן שנקנות עם כשרות ופיקוח על תרו"מ), השאלה האם אחר שהם גדלים ומתווסף להם הנבטוטים, צריך לעשר אותם? חשוב לי להדגיש שההנבטה נעשית על מנת לאוכלם כך מטעמי בריאות ונעשית במטבח מסוננות וכד'. תודה מראש.

תשובה: הנבטה של קטניות דינה כדין גידולי מים, שמעיקר הדין וההלכה פטור מתרו"מ, ויש מי שכתב להחמיר וביארתי הדין בקצירת השדה פ"ד סעי' יד. אולם אם זה בתוך בית ללא קשר לאדמה כלל, לא במצע גידול ולא מתחת הנוף, לענ"ד יש כבר תרתי לטיבותא כדי לפטור מתרו"מ, והמיקל בזה לכתחילה לא הפסיד. בהצלחה.

האם מגוי 'בית המעשר' צריך לזכות ללוי ג' פעמים בפועל

שאלה: לאחרונה למדתי בכלל ערב את הלכות מעשר ראשון, וראיתי שצריך לזכות ללוי ע"י גדול אחר שיגביה, וככל הידוע לי לא עשינו זאת בבית מעולם, ואבי שיחי' אומר שכיוון שאנו מגויים ב'בית המעשר' שע"י המכון שבראשותכם לא צריך לעשות זאת בכלל. האם אכן זה ההלכה?

תשובה: מטרת ההקנאה שלמדת, הינה כדי שיקבלו זאת המקבלים פיזית באופן שגם כאשר אינם לידינו הלכתית זה מגיע אליהם [באמצעות זיכוי על ידי אחר], ולאחר שזה נעשה ג פעמים [או ג הפרשות, או שמחלק הפרשה אחת לשלש, או במפריש ג מינים וכיו"ב], הוא הופך להיות רגיל לתת רק לו ומכאן ואילך המקבל נהיה מכירי כהונה/לויה/עניים. אולם יש לזכור שיש האומרים שמכיר היינו כל שאומר בפני הלוי או העני שהוא נותן לו את המעשר, שדינו כאומר לחבירו שיתן לו מתנה מועטת שאסור לחזור בו [ומועיל אפי' אם כמות המעשר גדולה]. וכבר כתבתי בקצירת השדה (מהדו"ח פרק יט סעי' נא) שנראה שכל שהתחייב בפני העני או בפני גזבר עניים לתת את המעשר רק לו, וכמו כן פירסם הדבר ברבים שנותן רק לעני זה, לדעת הכל דינו כמכירי עניים.

והנה הגם שאנו ממליצים לכתחילה לזכות ג' פעמים על ידי אחר, מכל מקום, כל שזכיתם ואתם מגויים על בית המעשר, ממילא יש לכם הסכם עם הלוי המסויים, ובנוסח ההסכם מבואר להדיא, שהוא הלוי היחיד שמקבל ודינו כמכירי לוי או עני, ודי בכך.

מעשרות ובדיקת חרקים מזיתים הפקר

שאלה: קטפתי מעץ זיתים הפקר ברחוב, וכבשתי אותם, מה הדין לגבי מעשרות האם זה נחשב כהפקר. ואיך אני מבצע עליהם בדיקת חרקים?

תשובה: לא הבנתי מה זה עץ ברחוב. הכוונה לשטח ציבורי של העירייה, האם אכן העירייה מרשה לכל דיכפין להכנס ולקחת? הפקר גמור הכוונה היא לכולם, תושב העיר או לא תושב העיר, עני או עשיר וכו'. אם זה אכן המצב אז זה דין הפקר. ואף אם תכניס לבית ותעשה מזה זיתים כבושים או שמן, עדיין יהיה פטור, ואין זה נחשב שעשאו גורן [כמו שביארתי הדין בשו"ת חלקת השדה חלק רביעי תרו"מ סי' ד-ה].

לגבי חרקים, אכן זבוב הזית פעיל מאד בפרט בשטחי הפקר, והזיתים צריכים בדיקה, גם כנימות מגן מצויים על זיתים ולכן חייב בדיקה. גם אם כבר כבשת אפשר לבדוק לאחר הכבישה. על אופן הנגיעות ואופן הבדיקה ראה בתולעת שני כרך ג, את אופן הבדיקה. [בתמצית: יש להתבונן בכל זית, אם יש כנימות מגן על גבי הזית, במידה ויש ספק יש לגרד את המקום ואם אינו יורד בשפשוף קל, אינו סימן לנגיעות חרקים אלא פגע טבעי. כמו"כ בהתבוננות יש להבחין אם ניכרים סימני עקיצה של הזבוב (צבען כחולחל במקצת, ומקום הדקירה שקוע קמעא). פעמים רבות שישנם שינויי צבע טבעיים כגון

מלחץ או ממכות הניתנות על העץ בזמן המסיק וכו', ואינם סימן לנגיעות מחרקים. בכל מקרה של ספק יש לפתוח את מקום המכה, ובמידה וזה מחרקים אמורה להיות שם מחילה או סימני נבירה, במידה ואין הסימנים הנז' אלא פגע שטחי, אין זה סימן לנגיעות אלא פגע טבעי בלבד [בזיתים שחורים דרושה התבוננות יתירה עקב קושי הזיהוי מחמת הצבע]. בהצלחה.

מעשר עני בפירות הדר

שאלה: שלום עליכם כבוד הרב. האם בפירות הדר שנלקטים עכשיו יש לברך על פדיון מעשר שני או שמא דינם כספק ירק כמו האתרוג דאזלינן בתר לקיטה. וגם איך לנהוג מבחינת המעשר האם לתת לעני או לפדותו כדין מעשר שני. תודה רבה.

תשובה: כל הפירות לפני טו בשבט מעשרים מהם מעשר שני בלבד ועם ברכה. כל הספק שאפשר לשייך לפירות הדר [להוציא האתרוג שזה ודאי] יתחיל לאחר טו בשבט מהקטיפים שייקטפו לאחמ"כ.

ברכה על הפרשת תרו"מ ביין מענבים שגדלו אצל נכרי

שאלה: כת"ר כתב בספריו לברך בהפרשת תרו"מ על יין שנגמר מלאכתו ביד ישראל למרות שענבי היין גדלו אצל מגדל נכרי. ופסק זה קשה לי, שהרי יש הרבה דעות כולל דעת הגר"ח סתהון זצ"ל בספרו 'ארץ חיים', שאין לברך על יין שלקחו מענבים של גוי, ומה עם סב"ל, ובפרט נגד מנהג? אשמח לתשובה מפורטת מהרב שליט"א.

תשובה: כבר כתבתי בזה בקצירת השדה (מהדו"ח פ"ו סעי' טו) ובשביתת השדה (פס"ו סעי' ד) ובשו"ת חלקת השדה (חלק שני) ועוד.

וראשית אפתח במה שסיפרתי בתנובות שדה גליון 111 שבריש שתא של שנת תשנ"ז, קרא לי מרן, והעיר לי בעדינות האופיינית שלו, שטעיתי בזה שבקיצור ההלכות שמאחורי נוסח ההפרשה (אשר יצא לאור ע"י המכון על פי פסקי השו"ע ותחת עינו הפקוחה של מרן זצ"ל) כתבתי כדעת הרחיד"א ועוד מחכמי צפת שאין לברך, והסב את תשומת לבי שאין דעתו כן, והגם שעוד אחרונים כתבו כך, מ"מ אין דעתו כן אלא שיברך. ואכן שינינו את הדברים במהדורות הבאות [ובאותה פגישה אצל מרן שוחח איתי באריכות על שיטת הכתיבה שלו בספרים, וסיפר לי שגם המפתחות לכל ספריו הוא זה שכתבם, וכל מילה שם מדוקדקת על ידו - הבאתי את כל הדברים במידע ההלכתי של תנובות שדה גליון מס' 9]. ועיקר החילוק הוא שבעל 'ארץ חיים' בספרו על מנהגי ארץ ישראל דיבר על שנת השמיטה, ושם יש טעם כעיקר לדבריו שלא לברך, משום שחשש לדעת החולקים בעניני גוי ושמיטה ובוה יש עדות המהרי"ט שכך נהג מרן הבית יוסף. אך לא דיבר על שאר השנים, ואדרבה הדגיש שנת השמיטה ושם יש טעם גדול. ובמקורות בספרים הנ"ל הוספתי עוד לברר הדינים והמקורות לכך.

אורח חיים

חסרת מגן תפילין בזמן הברכה

שאלה: שלום כבוד הרב רכשתי מגן לתפילין של יד, זה סוג של מגן המכסה רק את הקצוות בלבד, האם צריך להסיר את המגן גמיש הזה בעת הברכה?
תשובה: רובו גלוי, ואין צורך.

תענית ציבור לגבי חייל במשמרת

שאלה: שלום, חייל לוחם הנמצא בשמירה בגבול, האם צריך לצום בעשרה בטבת?
תשובה: כאשר הוא במשמרת ונמצא בשמירה, איך יצום ובתפקידו להיות עירני ולשמור על בטחון שהופקד בידיו, וודאי שהצום אסור לו. מאידך אם המשמרת שלו, היא על ציוד ולא בגבולות, אלא במבנים וכו"ב, חייב לצום.

נסיעה בשבת של 'תומכת לידה'

שאלה: האם דולה 'תומכת לידה' יכולה להצטרף לילדת בשבת, ולחזור לביתה לאחר הלידה?

תשובה: לאחר שהיולדת לוותה על ידי אותה תומכת לידה, ומכינה עצמה שתהיה עמה, זה אומר שהיא סומכת דעתה עליה, וממילא כיון שמרגישה בטוחה יותר כאשר היא עמה, מותר לה לכתחילה להתלוות אליה ללידה, ואם אינה יכולה להצטרף יכולה גם לבוא בנפרד, ומותר לה אף לקחת את מה שהיא צריכה לצורך עבודתה כגון השמנים לעיסוי וכיו"ב.

מאידך לגבי חזרה קשה להתיר, שאפילו באחיות אין הדבר פשוט ואפילו על ידי גוי, ובתומכת לידה דינה שונה וקשה לסמוך על היתרים, ויש מי שכתב להקל גם לתומכת לידה לחזור ולהצטרף להסעות על ידי גויים שיש מבתי החולים בשביל האחיות.

סוכה שיש בה פרגולה נסגרת ממתכת

שאלה: אנו מעוניינים להתקין פרגולה ממתכת ששניתן לסגור את הרפרפות כאשר למשל יש גשם, ואז האטימה מעולה, וכשרוצים זה נפתח 90 מעלות, ואז רוחב התריס עצמו הוא קטן מאד. והמרווח ביניהם הוא גודל כמו 6 ס"מ. השאלה שלי היא לגבי סוכות כיון שזה ברזל, האם אני יוכל לשים קרשים ועל זה סכך?

תשובה: מצד סוגיית מעמיד, הפתרון שלך הוא בסדר, שהמעמיד יהיו הקרשים. אולם עליך לחשוב על סוגיא אחרת של 'לבוד' לחומרא, שהרי התריסים מקובעים. ואם תאמר מאי שנא מפרגולה קבועה כשאיננה כשרה שמותר לסכך, או תחת סורגים או חבלי כביסה, ואמנם שיש מחמירים גם שם אך העיקר להלכה להקל שם. מכל מקום יש לחלק, ששם הם לעולם עומדים ולא מתחברים, ולכן מקילים בזה, אולם כאן שלעיתים פתוח ולעיתים סגור, יש מקום לחשוש לשיטות המחמירים. העצה עבורכם היא, לסכך מתחת הרפרפות צמוד מאד, ולתפוס הסכך עם קרשים מלמטה, וקיי"ל שכאשר הסכך הכשר צמוד ממש לסכך הפסול אינו פוסל הלבד. ואפשר אכן גם מלמעלה, רק שאז יצטרך לחצוץ בין הסכך הכשר לפסול, וחזרנו לסוגיית לבד לחומרא. אלא אם יסכך על הקרשים בענפים שימלאו את כל החלל של הרפרפות [ראה שו"ע (סי' תרל"א סעי' ח)]. וראה במשנה ברורה (תרכו, י) שכאשר הסכך הכשר ביניהם אין מצטרף ללבד]. בהצלחה.

יורה דעה

שחיטת רבנות מהדרין

שאלה: קבלתי שניצל עשוי מחזה עוף בכשרות רבנות מהדרין של הרב .. מיוצר ע"י .. אני מעוניין לדעת אם המוצר הנ"ל כשר למהדרין לכתחילה (אנחנו מקפדים לאכול דווקא בכשרות של הבר"צים המקובלים)?

תשובה: יש הבדל מהותי ראשון בין מנהג השחיטה בבדצ"ים המקובלים [למעט כמה שחרגו מהמקובל], שאת צומת הגידין פותחים ובודקים בפועל ממש [באמצעות חיתוך המקום - כל בד"ץ לפי המקום דס"ל שהוא נכון יותר - והכנסת האצבע ומתיחת כל הגידין]. להבדיל מרבנות מהדרין, שהבדיקה היא בראייה ומישוש, ולעיתים מידגמית בלבד. וחשוב להדגיש כי על פי נוהל הרה"ר כל משחטה שנוהגת כך גם בלי פתיחה של צומת הגידין רשאית לכתוב כשר למהדרין. ומכאן הסיבה שרבנות מהדרין בעופות מצוי מאד.

בנוסף, יש עוד הבדלים נוספים. ובאופן כללי יש לציין שככל שהידור גבוה יותר והפיקוח מצויין יותר, יש הקפדות חשובות נוספות על כמות השחיטה לדקה, בדיקת הריאות, בדיקה מידגמית של מעיים [לא חובה כלל גם בבד"ץ], ניקוי צרירות דם קודם המליחה ועוד הקפדות שככל שהפיקוח עולה, גם התוצאה מצויינת יותר. בהצלחה.

סרדינים במרוקו

שאלה: היה לנו דיון לגבי צורך בבישול ישראל בסרדינים ואמרנו לשאול את כבוד הרב האם סרדינים עולים על שולחן מלכים במרוקו?

תשובה: סרדינים זה דג שגם אם עושים לו כל מיני דברים פופולרים, עדיין הינו דג פשוט וזול ואיננו עולה על שולחן בשמחות ובאירועים, וק"ו לא על שולחן מלכים. [וראה בתולעת שני חלק שני במהדו"ח בעמ' רמד בהערה שם שהבאנו מדברי ג"ע מרן בעל יביע אומר (ח"ה י"ד סי' ט) על דברי הב"ח לחלק בין דג שיש לו גדולים וקטנים לדג שתמיד הוא קטן, גבי האי דינא של עולה על שולחן מלכים, וראה מה שכתבתי בענייני דלחות מכח המציאות הידועה לנו היום בוודאות. ובכל גוונא סוכ"ס באף חתונה וק"ו לא על שולחן מלכים לא עולים דגים אלו].

בדיקה מדגמית בגרגרי שומשום

שאלה: יש לנו חבילה של שומשום טחון כשיש בפנים גם גרגרים שלמים (הנ"ל הוגדר במפעל כפגם ביצור ולכן חלק שלמים). המוצר הנ"ל הינו בהשגחת בד"ץ.. האם יש לחשוש שהכשרות ניתנה על סמך בדיקה הנעשית באופן מדגמי, שבדרך כלל מתירים זאת כאשר נטחנו אח"כ. אך כאן שיש גרגירים שלא נטחנו ושאי אפשר לבדוקם האם יש כאן סיבה להחמיר?

תשובה: החומר שכבר טחון למעשה הוא בחזקת נקי, להוציא הבדיקה הקבועה שיש, שזה אומר בדיקת זרימה של האבקה שהיא ללא קורים, או גבישים וכו'. אם הגרגרים השלימים זמינים לפניכם תעשו אותה בדיקה עליהם, אולם אין זה מטיל דופי בכשרות, האבקה הטחונה נשארת בהיתרה.

כשרות ריבה

שאלה: הריבה הצרפתית המפורסמת.... הכשרות שלה השתנתה לפני זמן מועט... השאלה היא לגבי ריבת משמש שלהם - האם יהיה ניתן להמשיך לצרוך אותה או שראוי להימנע? ואם יש הקלה גם בריבות האחרות, כמו תות וכדומה, אשמח לדעת

תשובה: לענ"ד כתבתי בספר תולעת שני שיהיה מותר בכל אלו הפירות אף שיש בהם מיעוט המצוי, [להוציא מה שיש בו רוב נגוע, והבאנו דוגמא שם של ריבה מפרחי ורדים שיש בהם רוב נגיעות]. וכאן שמדובר בייצור שוטף, ובפרט שכאן מדובר אצל גויים עבור כל המשתמשים בעולם. אין כל איסור ליהודי לרכוש ריבה זו ואין לחוש מחמת חרקים.

תולעי אניסאקיס דג 'פילה אלתית פסיפית' למהדרין

שאלה: בעניין דגים שנקנו בחנות כתוב על זה "פילה אילתית פסיפית מעובד קפוא עם עור" היצרן הוא מסין, ויש ע"ז חותם מהדרין של האם יש בזה חששות כשרות.

תשובה: דג אילתית שמקורו מסין, אין הגידול מסין אלא מיובא, רוב ככל המיובא משם מקורו מגידול ימי, ומגיע מדייק באלסקה, או בחלק רוסיה או ארה"ב או קנדה. ובכולם, יש תולעי אניסאקיס מרובים במעי הדג וגם בבשר הדג [בחלקו הדק יותר יחסית], תולעים אלו מקורם מבחוץ, ואסורים באכילה כדין תולעים שבמעי הדג, ואין זה דומה לשאר תולעים שבבשר שמותרים [כגון המצוי בזהבנון, סול, טונה ועוד]. וכך הורו לנו רוב ככל חכמי הדור זצוק"ל ויבדל"א חכמי דורינו, וכל זה הבאתי בכת"י ובחתימתם בסוף ספר תולעת שני חלק שני על הדגים. ועל כן יש להמנע מלאכול דג זה בגלל הקושי הגדול לבדיקה.

והגם שהבאתי שם כמה מן החכמים שסברו להתיר זאת כדין שאר תולעים שבתוך הבשר ועל זה סמכו נותני ההכשר לדג שאתה מחזיק בידך, אולם כבר ביקש מרן הגריש"א זצ"ל במכתבו האחרון מיום כד סיון תשע"א, שהוא מבקש מאותם ועדי כשרות להפסיק עם זה. ולא עלה בידו לצערינו הרב. ובאמת שזה פלא עצום לאחר שרוב מניין ורוב בנין מחכמי ופוסקי הדור אסורים זאת

מדאורייתא או ספק דאורייתא, איך המקילים מרשים לעצמם לתת על זה מהדרין ועוד לכתוב 'נקי מחשש טפילים'.

כשרות מטפילים על דג לברק יפני

שאלה: אנו מוצאים עלון כשרות בשם.., רצייתי לשאול לגבי לברק יפני קפוא עם עור- פילה. האם צריך בדיקה העור הזה מתולעים או שטיפה\שפשוף? אציין שיש את זה בשוק בהשגחת עד"ח וגם בהשגחת מחזיקי הדת בעלז.

תשובה: במקרה הזה אין הבדל בין כלל הכשרויות, גם אותם שאינם מקפידים על תולעים, כיון שהלברק המכונה 'יפני' מגיע מבריכות גידול כעין האמנונים המגיעים מבריכות גידול, והדגים הללו בחזקת נקיים מטפילים.

חששות במאפים ללא כשרות ועדות על הלחם במאפיות 'פראן' במרוקו

שאלה: שלום עליכם כבוד הרב. מהשיעור של הרב שנמסר אתמול עלו לנו כמה שאלות: 1. האם מושחים פת פלטר בחו"ל בשומן, והאם יש הבדל בין אירופה למדינות מוסלמיות? 2. מה הדין של עוגות כגון קרואסון וכו' בבתי מלון בחו"ל?

תשובה: חשוב להדגיש שכל הדין של פת פלטר מתחיל באם אין בעיה בחומרי גלם, אולם כאשר יש חו"ג בעייתים, אין היתר של אכילת פלטר, וד"ו הוא פשוט. וממילא, דוגמת הקרואסון ועוד אין ספק שהחששות לגביהם מרובות, החל מהמרגרינה שהשימוש באבקת חלב שם נפוצה, ובנוסף הבסיס של המרגרינה הוא FAT, שיש רבים מהסוגים בעולם שיש חששות של שומן מן החי, וכל זה מלבד רכיבים נוספים, ואין היתר כלל. לגבי הלחמים, כבר ראיתי במדינות רבות בעולם, שאפילו בלחמים הפשוטים ואפילו הנעשים באפיית רחוב, שלכאורה היה נראה שאין חומרים נוספים כלל, לפתע ראיתי קיטוף בנוזל שהתברר כיוגורט ועוד מקרים דומים כעין אלו.

אני יכול היום לומר על הלחם הפשוט שמיוצר במרוקו במאפיות 'פראן' המצוי בכל רחוב שם, שיש עליו פיזור של סובין ועלותו כ 1.2 דרהם, שהוא אכן נקי מחומרים אסורים ויש בו את ההיתר של 'פת פלטר' בשעת הצורך [יש סוגים שהם מעורבבים עם סולת, שיש להזהר במרוקו מאיסור 'חדש' כאשר רוב ככל הסולת מקנדה שהיא באיסור חדש בין אוקטובר לפסח] והגם שיתכן שלעיתים בעלי המאפיה יכניסו לשם סירים אפילו עם בשר טריפה, להלכה התנורים הם גדולים מאד שמכילים הרבה יותר מ"ב עשרונים, וגם לו יצויר שיכול לקרות דבר כזה איננו אוסר אפילו הם יהיו ביחד בתנור וכמבואר בשו"ע י"ד ס"ו ס"ז, הגם שבפועל מציאות כזו נדירה, ואכמ"ל.

נדר שלא להכנס למספרה ורוצה להסתפר שם אצל ספר אחר

שאלה: אני שואל בשם חבר שלי, הוא נכנס למספרה, ואחד הספרים שאינו שומר תומ"צ סיפר אותו שלא כהלכה, הוא מאד כעס ונדר שלא יכנס לשם יותר. ואיננו זוכר אם אמר לספר הזה או למספרה הזאת. ויש שם ספר נוסף שהוא ירא השם ומספר את הנכנסים על פי ההלכה, ושואל החבר שלי אם מותר לו להיכנס להסתפר אצל הספר השני, או שאסור עליו כלל להיכנס שם משום הנדר?

תשובה: קיי"ל להלכה שכל הנודר או הנשבע רואין הדברים שבגללן נשבע או נדר ולומדים מהם מה נתכוון והולכים אחר הענין. ולכן לדוגמא, אם הפציר בו חבירו שיבוא לאכול אצלו והשני נדר ואמר קונם לביתך שאני נכנס וטיפת צונן שאני טועם, מותר לו להכנס לביתו ולשתות עמו צונן, שלא נתכוון אלא שלא לאכול ולשתות בסעודה זו. אולם בסעודות אחרות יהיה מותר (וכמבואר בשו"ת ס"י ריח ובש"ך ס"ק ד). כל זה הגם שאסר על עצמו את הבית וכל שתיה.

אם כן בנידוד שלאחר שסיפרוהו שלא כהלכה, גם אם נדר ואמר בלשונו באופן כללי מן המספרה (על הצד שאמר לשון נדרים ואכמ"ל ראה בס' 'רה וסי' רו סעי' ה), הרי לספר הזה נתכוון, אבל אם יש שם ספרים אחרים שמספרים על פי ההלכה לא אסר אותם, ויהיה מותר להסתפר אצלם.

עקירת אבוקדו מהאדנית

שאלה: ערב טוב הרב, יש לי שאלה שהתעוררה לי בגן ילדים שאני עובדת בו, לגבי גרעין אבוקדו ששמו במים ויצאו שורשים וגבעול עם עלים, ואנו רוצים כעת לשתול אותו באדנית, האם יהיה בעיה אחר כך באם יזרקו או יעקרו אותו?

תשובה: כל עץ פרי יש בעיה לעקור, אלא אם יש סיבות וטעמים המתירים, או שמעבירים בצורות מסוימות. ברור שלהוציא מהמים ולהעביר לאופן שעץ יוכל לגדול מותר זה לא עקירה. וגם מאדנית לאדמה זה לא עקירה, רק שיש לוודא עניני ערלה. אולם עקירה דרך השחתה לאחר ששתלו ונקלט באדנית, זה אסור.

חושן משפט

שאל בוקסה שלא מדעת וניזוק ע"י אחר, מי משלם

שאלה: נגשו אלי שלושה בחורים מהישיבה ושאלה בפייהם, אחד הבחורים יש ברשותו בוקסה המשמיעה שירים. ובא בחור שני וביקשה בהשאלה, והראשון השאיל לו אותה בצהרים. ואחר הצהרים החזיר השואל למשאיל את הבוקסה. והמשאיל לקחה והכניסה לארון במקום פנימי וגבוה שלא יבואו לקחת ללא רשות. ובערב חזר השואל ובלי רשות הוציא מהארון את הבוקסה ולקחה אל חדרו ושמע בה שירים. בערב הוא הכניס להטענה כדי להחזיר מוטען. וכיון שנקודת ההטענה בחלון, הוא הניח אותה בחלון, ואת התריסים משני הצדדים הידק על הבוקסה שלא תיפול. בבוקר הגיע בחור שלישי (חבר חדר של השני), והסתקרן ממה שיש בחלון, ופתח התריסים והתכופף לראות משהו, ונפלה הבוקסה מהחלון ונשברה. ושאלתם כעת מי המשלם הבחור השני או החבר חדר שלו, או שישלמו כל אחד חצי נזק?

תשובה: לכאורה דין זה מתבאר מדברי הגמרא בבא קמא (דף קיא ע"ב): 'אמר רב חסדא, גול ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו ממנו, רצה מזה גובה, רצה מזה גובה. מאי טעמא? כל כמה דלא נתייאשו הבעלים, ברשותיה דמריה קאי'. וכן פסק מרן בשו"ע (חו"מ סי' שס"א סעי' ה) 'אבל אם בא אחר ונטלו מבית הגזלן שלא מרצונו, כאילו נטלו מבית הבעלים, אם ירצה הנגזל גובה מהראשון או מהשני, או אם ירצה יגבה חצי מזה וחצי מזה. ואם פרעו השני לראשון, או שהגזלן הראשון מחל לשני, אינו כלום, כי אין דינו של שני אלא עם הבעלים, ל"ש אם ידע השני שהוא גזול ביד הגזלן ל"ש שלא ידע; ואפילו אם אכלו השני, חייב לשלם לבעלים'. ע"כ לשון השו"ע.

הנה כאן את הבחור השני יש לדונו משום מזיק ואינו מחמת גזלן, והמזיק הוא אדם שהוא מועד לעולם^א. ויש עוד מה להאריך בזה, אולם למעשה יכול הנגזל לגבות מהשני או מהשלישי, או כמו שהצעתם לגבות חצי מזה וחצי מזה, וכמבואר בשו"ע הנז' לעיל.

א. ולכן פרטי דינים רבים שנאמרו בהאי דינא דהשו"ע על ידי הנו"כ, אין מה לדון לגביהם, וראה באריכות ובפרטי הדינים בדברי בעה"מ (ד"ח מדפי הרי"ף) וברא"ה שם. ומאידך בדעת התוס' והרא"ש. וראה עוד במחנ"א (דיני גזילה סימנים ו-1) שהאריך להוכיח דלא כבעה"מ וס"ל שבכל גוונא חייב האוכל, כלומר אף אם הגנב האכילו את השני בידיים, ואם אם השני לא ידע שזה גנוב. ועוד ראה בקצה"ח (סי' לד ס"ק א) דס"ל שרב חסדא בגמ' שם לא חייב השני מדין גנב, כי זה לא נגנב מבית הבעלים אלא מדין מזיק. ועי' בקה"י (ב"ק סי' כב אות ה) שע"פ דבריו הסביר את בעה"מ ותי' קושיות המחנ"א. והוסיף עוד שבעה"מ ס"ל גם כדברי השלטה"ג שא"א לחייב השני מדין מזיק מחמת שלא עשה נזק לבעלים שיש לו ממי לגבות שהוא הגזלן הראשון. ומה שרב חסדא חייב את השני, היינו משום נהנה, אך כשאין נהנה כלומר כאשר הגנב הראשון הוא המאכיל ואם לא היה מאכילו משל הגניבה היה מאכילו של עצמו. ומדברי שאר הראשונים נראה שלא כדבריהם. וכן מדברי התוס' שם מתבאר שלא כדבריו, ודו"ק.

אבן העזר

חובת כיסוי ראש בגרושה

שאלה: שלום וברכה, אני משמש שליח תורני ב.. ונשאלתי על ידי אשה צעירה גרושה ללא ילדים אם היא יכולה להסיר את הכיסוי ראש, וללכת עם שיער מגולה, כאשר יש בזה הרגשה טובה יותר, ואף יהיה לה בזה לדבריה מעלה לשידוכים עתידיים. ושמעתי שיש בזה תשובה באגרות משה להקל בזה, האם אפשר להורות כך הלכה למעשה.

תשובה: מאז ומתמיד ההוראה שלנו שלא להקל בזה כלל וכלל וכך שמעתי מגדולי רבותינו. גם בתולה מן הנישואין חייבת בכיסוי ראש וזה מפורש בירושלמי בכתובות (פ"ב ה"א). אמנם להבדיל מאשת איש, חובתה זה רק מדרבנן וכמבואר במג"א (או"ח סי' עה ס"ק א) ועוד אחרונים. אולם גם מצוות דרבנן יש לקיים וחלילה לזלזל בזה.

אמנם דעת האגרו"מ בשאלה שלו שהייתה שם לגבי הפסד מומן גדול, כתב לדון מחמת שעל עשה אין לבזבז יותר מחומש וממילא אם מפסידה את כל משכורתה יש להתיר אף בקום ועשה [אלא שתלה שם בשני ביאורי רש"י אם זה איסור או רק עשה]. מאידך ביבי"א (ח"ד אבה"ע סי' ד) לא קיבל היתר זה כיון שזה בקום ועשה, ומ"מ גם הוא הסכים שאין זה לאו הבא מכלל עשה ממש, רק איסור בעלמא, אך לא הסכים כלל להקל בזה ללכת בלא כיסוי, אולם כתב שיכולה במקרה כזה ללכת לכתחילה עם פיאה נכרית, גם למחמירים לאשת איש שלא לילך בפאה, יעו"ש. אולם חלילה מלהוריד כיסוי ראש לחלוטין, שהרי איסור דרבנן הוא וכאמור.

הרה"ג משה יהודה לנדאו שליט"א

פירות מחו"ל הנאדזים לשיווק בארץ – תרו"מ

שאלה: יש לי עסק שבו אני קונה קיווי ואוכמניות מחו"ל בארגזים של 10 קילו. את הפירות אני ממיין בארץ, מוציא את הגרועים והפירות שהתקלקלו, ואורז את הפירות הטובים במארזי פלסטיק קטנים לשיווק פרטי בשוק המקומי. השאלה שלי היא האם אני חייב בהפרשת תרו"מ כדין דבר שנגמרה מלאכתו בארץ, או שהמלאכה נגמרה כבר בחו"ל ואפטר מתרו"מ?

תשובה: מלאכת הפירות נגמרה בחו"ל, ופטורים הפירות מתרו"מ.

מקורות - הכלל הוא שגמר מלאכה הקובע לתרו"מ הינו גמר מלאכת השדה. לכן בתבואה לדוגמא המלאכה נגמרת במירוח התבואה, אע"פ שהיא נאכלת רק לאחר כל מלאכות הפת. פירות וירקות שאינם זקוקים למירוח, גמר מלאכתם היא במילוי הכלים שבשדה, בגמר מלאכת האיסוף [מעשרות פ"א מ"ה. רמב"ם הל' מעשר פ"ט]. אמנם מילוי כלי כאשר בדעתו להוסיף ולמלא אותו או כלים נוספים באותו יום עדיין אינו גמר מלאכה.

כאשר המילוי הראשוני בכלים הינו בכלי שאינו מיטלטל, כגון במכולה, אין זה מילוי כלכלה. וכך מובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. מילוי כלי בשדה כאשר אחריו בסוף השדה מרכזים הכל וממלאים בצורה מסודרת, מילוי הכלי האחרון הוא גמר מלאכת השדה [ירושלמי מעשרות שם. ראה רמב"ם שם הל' ח-יא. הדינים התבארו בהרחבה ב"קצירת השדה" פ"ט למורינו הגרש"ז רווח שליט"א].

לפי הנ"ל, פירות הנשלחים לבית האריזה בארגזים לא ממוינים, יש להבדיל בין סוגי המיון. אם הארגזים מגיעים עם הרבה לכלוך ופסולת מעורבים, ואינם ראויים לשיווק, גמר מלאכת השדה תהיה שם. אולם אם לבית האריזה מגיעים פירות שניתן לשווקם, והמיון והניקוי הוא לצורך השבחה והתאמה לשוק המקומי, כבר נגמרה המלאכה בארגזים בשדה (ראה קצירת שם הע' 4).

לכן במקרה שלך כפי שהבנתי ממך, הפירות מגיעים מחו"ל בארגזים של 10 קילו שכשיצאו מהשדה או מבית האריזה המקומי הם ראויים לשיווק כפי שהם בשוק המקומי ובשווקים רבים, אלא שתוכ"ד ההובלה יש פירות וארגזים שמתקלקלים, וכן המשווק המקומי בוחר לארוז אותם במארזים יפים ונוחים למכירה, תוך הפרדה בין הפירות באיכותם, וכל זה לצרכי שיווק נאות בשוק המקומי. בזה גמר מלאכת הפירות כבר היתה בחו"ל, ופטורים הפירות מתרו"מ.

פירות שהפרשו חלק מהמעשרות, כיצד יעשר את ההמשך

שאלה: אמא שלי קטפה תפוזים ולימונים מהעצים שבחצרה, והתחילה להפריש לפי נוסח ההפרשה. כשהגיעה בנוסח למעשר שני, לא ידעה אם מפרישים מהם מעשר שני או מעשר עני, ולכן הפסיקה את ההפרשה. כשהגעתי בערב ואמרתי לה שעוד לא התחיל בפירות מעשר עני, היא סיימה את ההפרשה.

השאלות שלי הם, האם תחילת ההפרשה הועילה, וכיצד הייתי צריך להמשיך בהפרשה, והאם עם ברכה?

תשובה: הפרשת התרומה ומעשר"ר ותרומת מעשר שע"י האמא בתחילה היתה כדין, וחלה. וע"כ נשאר להפריש רק מעשר שני או עני, שעדיין הפירות טבולים למע"ש או למעשר עני.

לגבי הברכה, אף שהאמא בירכה בתחילת ההפרשה "להפריש תרומות ומעשרות", אולם כל שהיה היסח הדעת בין ההפרשות מברך על ההפרשות הבאות (רמב"ם הל' מעשר ספ"א). לגבי נוסחם הברכה, הנה יש שכתבו לפרט בנוסח הברכה מה שמפריש, כגון "אקב"ו להפריש מעשר שני / מעשר עני" (עפי"ר הר"ש והריב"צ מע"ש פ"ה מ"א). אמנם בשו"ע (יר"ד סי' שלא ס"ק עח) סתם וכתב בנוסח "להפריש מעשר". וכאשר ספק אם זו השנה השניה משנות המעשר או השלישית, הפרשת המעשר חייבת בברכה, אלא שספק אם להזכיר מע"ש או מע"ע, יברך להפריש מעשר, והכל נכלל בזה [וראה כע"ז בתנובות שדה גליון 176].

שים לב, מאחר שהפרשת מע"ש/מע"ע לא נעשית בסמיכות לתחילת ההפרשה יתכן שהפירות זזו, וא"כ החשש שמא כשמסיים את מקום המעשר בצפון הפירות או בעליונם, יש שם פירות מעשר"ר, ולא חל עליהם שם מע"ש/מע"ע. לכן יש להוסיף ולברר שהכוונה היא באותם פירות שעדיין הם טבל, ולכן יוסיף בנוסח ההפרשה שהמעשר שני או העני יחול בדרום הפירות או בתחתיתם וכדו', במקום שהוא עדיין טבל'.

הרה"ג ישראל אנקוה שליט"א

שאלה: קטפתי תפוזים מהעץ והיות שידעתי שהשנה שנת תשפ"ה היא שנת מעשר עני, אמרתי כן בהפרשת המעשרות, לאחר מכן נודע לי שטעיתי היות והפירות שחננו ונקטפו לפני ט"ו בשבט הם משתייכים עדיין לשנה שעברה שהיא שנת מעשר שני. השאלה היא מה עלי לעשות עכשיו, האם לחזור ולהפריש מעשר שני בברכה?

תשובה: עליך לחזור ולהפריש מעשר שני. והיות שעד שגילת את הטעות הסחת דעתך מהברכה, עליך לחזור ולברך. ותברך 'אקב"ו להפריש מעשר שני'.

מקורות - כתב השו"ע (שלא. עט) 'המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר, מברך קודם שיפריש, אקב"ו להפריש תרומה. וכן המפריש מעשר ראשון, מברך קודם, להפריש מעשר, וכן מברך על מעשר שני. ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד, ולא סח ביניהם, כוללן בברכה אחת ומברך, להפריש תרומות ומעשרות'. ומבואר שכל אחד מהמעשרות מחייב ברכה בפני עצמו, אלא שאפשר לכוללן בברכה אחת. וכיון שטעה בהפרשתו ולא קיים המצוה של הפרשת מעשר שני, עליו לחזור ולהפריש

בברכה ויזכיר בברכתו רק מעשר שני, כמו שכתב הגרש"ז אורבאך זצ"ל במעדני ארץ (הלכות פסוקות תרומות פ"ב הט"ז) שהמפריש מעשר שני בלבד עליו לברך 'להפריש מעשר שני', ואם אמר 'להפריש מעשר', בדיעבד יצא.

והנה נחלקו החזו"א וההר"ח צבי מה הדין במקרה הפוך, שטעה ואמר בשנת המעשר עני מעשר 'שני', דהחזו"א (מכתב המובא בס' ד"א עמוד 776) ס"ל דלא עשה כלום ויחזור ויפריש המעשר עני בברכה, וההר"ח צבי (ורע"מ ח"א סימן מד אות ב) ס"ל דמעשר עני הוא בכלל מעשר 'שני' שהוא שני לראשון, וא"צ לחזור ולהפריש מעשר עני והסתייע מלשון התוספתא ע"ש. וראה לרבי דוד טהרני (קדושת הארץ פ"כ הכ"ה) שהביא המחלוקת והכריע לעיקר כדברי ההר"ח צבי ע"ש. אמנם אין שייכות למחלוקת זו בנידון דידן, שלכו"ע אין בכלל מעשר עני גם מעשר שני, ודו"ק.

[וראיתי חידוש בדברי הגר"ח שמואלביץ (מים חיים, מכשירין פ"ב מ"א) שר"ל שאין בתורה ג' שמות של מעשר, מעשר, מעשר, מעשר, אלא יש רק ב' סוגי מעשרות: מעשר ראשון ומעשר שני, אלא שדין המעשר שני בשנים א' ב' ד' ה' לאכלו בקדושה בירושלים ובשנים ג' ו' לנותנו לעניים, ולפי זה יש מקום לומר שהמפריש מעשר עני בשנת מעשר שני כוונתו לשם 'מעשר הנוסף' אלא שטעה וסבר שהוא מעשר עני, וא"כ אי"ז טעות בהפרשה ובדיעבד יחול, אלא שזהו חידוש גדול ובפשטות הביאור כנ"ל דבכלל מעשר 'שני' מעשר עני, משא"כ להיפך].

הרה"ג דביר עמר שליט"א

המתנה בין בשר לחלב לאחר מאכל פרווה שהשתמשו בו בכף עם שידי בשר

שאלה: הייתה לי כף מלוכלכת בשיירי בשר והכנסתי את הכף הזאת לסיר פרווה, האם עלי להמתין שש שעות כדין המתנה בין בשר לחלב?

תשובה: גם במידה ואין שישים בתבשיל הפרווה נגד הלכלוך הבשרי שהיה על הכף, אין צריך להמתין שש שעות לאחר אכילת התבשיל הפרווה אם לא מורגש טעם בשרי בתבשיל הפרווה.

מקורות - ראשית יש להקדים שנחלקו הראשונים האם צריך להמתין לאחר אכילת תבשיל בשרי (ולא בשר ממש). שו"ע פסק (יור"ד פט,ג) שהאוכל תבשיל של בשר א"צ להמתין אחריו כדי לאכול גבינה, אך בבית יוסף באו"ח סי' קעג הביא שנהגו להחמיר בזה וכן פסק ברמ"א סי' פט,ג וכן כתב בכה"ח פט, נה שנהגו להמתין.

אמנם במקרה זה, מאחר שהבשר אשר נשתייר בכף נכנס לתבשיל הפרווה באופן לא מכוון, ויתרה מכך דרך בני אדם להקפיד שלא תהיה הכף מלוכלכת משום נקיות, מחדש הש"ך (פט"ט) שאין צריך המתנה. וביאר דבריו ביד יהודה (פט,ה) דס"ל לש"ך מאחר שלא גזרו דין המתנה אחר אכילת תבשיל של בשר כאשר החלק הבשרי שנמצא בתבשיל מוגדר 'לכלוך'. כלומר, מאחר שהחלק הבשרי נכנס לתבשיל רק מאחר שהאדם 'לא טרח' להדיח את הכלי שעיימו השתמש, ואין כוונת האדם על החלק הבשרי בתבשיל, ויתרה מכך הוא מעדיף שלא יוכנס לתבשיל משום נקיות, במצב זה מאחר שאין דעת האדם לאכילת הבשר, אין לגזור כה"ג דין המתנה.

אמנם יש אחרונים שחלקו על הש"ך (עיין ביד יהודה באורך ועיין בבית מאיר) אך כאשר אין נרגש טעם הבשר בתבשיל, הכריעו ביד יהודה (שם) ובכה"ח (פט,נט) להקל, בצירוף לדעות דאף האידנא יש מקום להקל על פי טעמימת ישראל [עיין ש"ך סי' צ"ו ס"ק ה, ואף שיש חלקו על דבריו וכן דבריו נאמרו רק דיעבד, הכא יש להקל יותר בצירוף לטעם הנאמר לעיל].

המתנת שש שעות לאחר מאפה פרווה אשר נאפה בתנור עם בשר

שאלה: אפיתי באותו תנור שתי תבניות יחד, האחת פרווה והשנייה בשרית. האם על המאכל הפרווה אני צריך להמתין שש שעות?

תשובה: אם התבשיל הפרווה יבש אין צריך להמתין שש שעות כאשר לא נרגש הטעם הבשרי בתבשיל הפרווה, ולכן לאחר שהאדם יקנח את פיו וידיח ידיו יכול לאכול גבינה לאחר אכילת המאכל הפרווה שנאפה עם המאכל הבשרי.

מקורות - כאשר במאכל הבשרי נקלט רק זיעה של בשר כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ג אור"ח סי' י"ג) שאין צריך המתנה של שש שעות כדי לאכול חלב. ובהתחשב שדין המתנה לאחר אכילת תבשיל של בשר הוא משום מנהג, לכאו יש להקל בזה. עוד יש להוסיף שכאשר אין נרגש טעם הבשר בתבשיל יש להקל גם בצירוף השיטות דניתן אף בימינו לסמוך על טעימת ישראל (עיין שי"ך צ"ו, ה; חכמ"א שם ס"ו. וביביע אומר ח' יו"ד י, ס"ל שיש לסמוך אף על טעימת נוכרי בצירוף סניף נוסף).

וכאשר מדובר בדבר פרווה יבש יש להקל מחמת טעם נוסף בצירוף השיטות שאין זיעה בדבר יבש (תלוי בהבנת הטור אור"ח תנא, טז ועיין פרמ"ג הנהגות איסור והיתר סדר שני אות לו ז ויש בזה אריכות באחרונים). ומדברי האגרות משה יו"ד ח"א סי' מ, נראה שנטה כשיטות שאין זיעה בדבר יבש וע"ע ביביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן ז שהביא דעות האחרונים בזה ונראה שמסיק כדברי האגרות משה (חיו"ד ס"ס בט), דמסתברא שבדבר יבש אין לחוש לזיעה, אלא רק בבישול קדרה מגולה.

עוד יש להוסיף, שאולי לאחר המתנה של שעה יש להקל יותר, ואף אם היה תבשיל בשרי לח בתנור, בצירוף שיטת האור לציון שלאחר אכילת תבשיל של בשר די בהמתנה של שעה אחת.

הרה"ג לירון דיעי שליט"א

נתן לקונה ספר אזור ממה שביקש האם נחשב למום

שאלה: בחור קנה גמ' וביקש מהמוכר גמ' מסכת קידושין והביא לו המוכר בטעות מסכת גיטין, והבחור אשר מיהר לאוטובוס לא בדק ורשם את שמו. לאחר מכן התברר הטעות והבחור רוצה לחזור בו, מאידך המוכר טוען שהיה לקונה לבדוק. עם מי הצדק?

תשובה: הבחור יכול לחזור בו.

מקורות - אמנם כתב המ"מ (והובא בב"י רלב ג, ובסמ"ע ס"ק י) שכאשר יכול היה לבדוק ולא בדק ונמצא מום, אינו יכול יותר לחזור כיון שמחל. אולם לא נראה כן במקרה זה מכמה טעמים: א. יש שחלקו על המ"מ [ראה רעק"א שהביא משו"ת מהריט"ץ, וכן ס"ל לעוד אחרונים, ובמהרשד"ם סי' שפ"ה ס"ל שאף להגיד קים לי כמ"מ אי אפשר]. ב. יש שכתבו [מהרשד"ם הנ"ל] שכל דברי המ"מ שייכים בסתם אבל כאשר פירש לו שאין מום סומך על דבריו, וכאן שביקש ממנו קידושין סומך עליו. ג. בכסף הקדשים כתב שבמקרה שהיו ממהרים אין טענה זאת. ד. בחכמת שלמה כתב שדווקא בדבר שהזיוף שכיח צריך לבדוק אבל כאשר לא שכיח זיוף וטעות לא צריך לבדוק. ה. כל דברי המ"מ אמורים במקח עם מום אבל כאן זה חפץ אחר לגמרי.

תולעת שני חלק ג

חרקים במזון – פירות וירקות, מאות ערכים ותמונות, נספחים ואינדקס

מאת מורינו הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א - ראש המכון ורב קהילת 'משכן התורה' אלעד

בשורה טובה מבית המדרש של 'המכון למצוות התלויות בארץ' לכל שוחרי תורה והלכה, עם הדפסת המהדורה חדשה עם פנים חדשות לספר רב המכר 'תולעת שני - כרך ג' העוסק בדיני חרקים ובדיקת המזון בפירות וירקות. ומצטרף לשני החלקים הקודמים, חלק א על הלכות חרקים וחלק ב על דגים ומוצרי ים.

הספר נכתב ע"י מורינו הרב שליט"א לאחר שנים של לימוד וליבון הלכות לעומקם וכתיבת תשובות רבות ומעמיקות, לאחר שנים של שימוש חכמים אצל גדולי הדורות, ולאחר מאמץ אין סופי בדמים וטרחה לבירור המציאות מתוך ניסיונות ובדיקות בשטח בארץ ובעולם. דבר הבא לידי ביטוי בספר ברמתו התורנית הגבוהה בליווי מקורות, ובעצות קלות תוך כדי הדמיה לסייע להסיר את החרקים.

בספר מאות רבות של ערכים המלווים בסקירה אנטומולוגית ובתמונות צבע, אשר מסודרים על פי א-ב של שמות הפירות והירקות. הערכים נותנים מענה ברור מפורט ממה יש לזהר, מהי דרגת הנגיעות המצוייה בהם, וכמובן את אופן הבדיקה והשימוש למעשה.

בהתבוננות וסקירה על הערכים, נראה איך הם כתובים בשפה קולחת ברורה ונעימה, למען ירוץ הקורא והמעייץ בו, כדרכו בקודש של מורינו הרב המחבר שליט"א. נראה את ההשקעה היוזואלית במאות תמונות צבע אשר כמעט כולם צולמו במסגרת המעבדה שעל ידי המכון, להמחשת והבנת ההלכה הכתובה בהם.

הספר מעוטר בהסכמות הנלהבות אשר התקבלו לקראת הדפסת המהדורה הראשונה מגדולי וחכמי ישראל, ובראשם הסמכה מרבן של כל בני הגולה מו"ר עט"ר מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל אשר המכון הוקם בהוראתו ועמד בראשותו בשני חיותו. נציין שהספר אשר יצא במהדורה ראשונה בשנת תשס"ט, התקבל במזרח הספרים התורניים ההלכתיים, נמכר באלפים רבים של עותקים, ומהווה ספר יסוד בהלכות דיני חרקים במזון.

לספר מצורף נספח מיוחד הקובע לו מקום של כבוד, על אופן גידול ושיווק ירקות עליים בחזקת נקיים מחרקים, הכולל בתוכו: הסברים הלכתיים, הנחיות מיוחדות, ועוד פרטים רבים על ריסוסים ועקרונות גידול במבנים ובמשתלה. במסגרת הנספח נכתבו 'סודות מקצועיים' רבים לטובת החקלאים, משגיחים, ומומחי כשרות שמלווים פרויקטים כעין אלו. כמו"כ לספר מצורף אינדקס להקל על המחפש למצוא את מבוקשו.

בהקדמה לספר מודה הרב המחבר לעורך הספר הרה"ג אביחי בן ססי, לרב נחמיה חרד מנהל המעבדה שע"י המכון, ולמזכיר הכללי של המכון רבי מיכאל אמרוסי שיחי' שידיו רב לו בעריכה, עיבוד התמונות ועיצוב הספר ביד אומן.

לסיכום, ספר 'תולעת השני - ח"ג קיבל ע"י רבים את התואר 'אנציקלופדיה' כאשר הינו הספר המקיף ביותר אשר נכתב על עניינים אלו. מומלץ בחום לכל בית יהודי לשימוש יום יומי, להיות כלי עזר לרבנים ומורי הוראה ולמשגיחים בועדי הכשרות.

יהי רצון שיזכה מורינו הרב שליט"א להאריך ימים על ממלכתו להשיב למבקשי תורה את דבר ה' זו הלכה, להוסיף ולכתוב עוד תשובות ובירורים רבות בשנים, להמשיך במלאכת הקודש של הרבצת תורה וחקר ההלכה ימים רבים בטוב ובנעימים, מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא. אמן כ"ר.

אנציקלופדיה

הדרכה מקיפה על חרקים במזון בליווי אלפי תמונות
 • דיני חרקים • דגים ומוצרי ים • ירקות ופירות • דגנים, קטניות ומוצרי מזון מעובדים

...

סדרת הספרים המונטנטאלית 'תולעת שני' - עבודה מחקרית של 20 שנה מאת הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א ראש 'המכון למצוות התלויות בארץ' הסדרה כוללת ביאור מפורט על יותר מ- 1000 מוצרי מזון שונים, אופן נגיעותם ואופן בדיקתם. הדרכה לכל בית יהודי על אופן השימוש במוצרי המזון השונים. למשגיחי כשרות ומומחים, על מוצרים מן החי והצומח, בבתי עסק ובמפעלי ייצור בארץ ובחו"ל. סודות מקצוע השגחה על גידול ירקות עלים. דגי בריכות. מוצרים מעובדים טריים וקפואים. מערכות שטיפה מאושרות.

⊗ **ספר חובה! לרבנים ומורי הוראה. מפקחים ומשגיחים ולכל בית יהודי.**

להזמנות: 03-9030580
shop.hamachon.co.il

⊗ ניתן להשיג גם במשרדי המכון ברח' ר' עקיבא 4, אלעד

